

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka a literatury

Reflexe doby v memoárové tvorbě českých spisovatelek 19. století

Bakalářská práce

Autor: Mgr. Tereza Weissar
Studijní program: Jazyková a literární kultura
Vedoucí práce: doc. PaedDr. Alena Zachová, CSc.
Oponent práce: Mgr. Jan Bílek, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor: Mgr. Tereza Weissar

Studium: P21K0269

Studijní program: B0232A090011 Jazyková a literární kultura

Studijní obor: Jazyková a literární kultura

Název bakalářské práce: **Reflexe doby v memoárové tvorbě českých spisovatelek 19. století**

Název bakalářské práce AJ: Reflection of Time in the Memoirs of Czech Women Writers of the 19th Century

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cílem práce je vytvořit obraz 19. století na našem území na základě nebeletristické tvorby českých spisovatelek. Při zpracování se budu zabývat tvorbou memoárovou, tedy zejména dopisy, deníky a paměťmi autorek. Ve své práci bych se chtěla zaměřit mimo jiné na Boženu Němcovou, Karolinu Světlou, Annu Lauermannovou-Mikschovou, ale i další české autorky tohoto období.

Janáčková, Jaroslava: Božena Němcová: Příběhy – situace – obrazy

Světlá, Karolina: Upomínky

Farková, Eva; Riedlbauchová, Tereza: Z deníků Anny Lauermannové-Mikschové

Zadávací pracoviště: Katedra českého jazyka a literatury,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Alena Zachová, CSc.

Oponent: Mgr. Jan Bílek, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 23.2.2022

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci Reflexe doby v memoárové tvorbě českých spisovatelek 19. století vypracovala pod vedením vedoucí závěrečné práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 24. 4. 2024

Poděkování

Na tomto místě bych ráda upřímně a s velkou úctou poděkovala vedoucí své bakalářské práce doc. PaedDr. Aleně Zachové, CSc. za její zcela zásadní pomoc při vytváření této závěrečné práce. Děkuji za veškeré podnětné připomínky, přínosné konzultace a navrácení mého tvůrčího procesu do správných kolejí ve chvíli, kdy jsem se z nich zásadním způsobem vychýlila. Děkuji též za vždy velmi pružnou a vstřícnou komunikaci, bez níž by tvorba této práce byla podstatně náročnější.

Za neutuchající a obrovskou podporu, bez které bych nejen nenapsala bakalářskou práci, ale ani neměla šanci dokončit studium, děkuji z celého srdce svému úžasnému manželovi, jemuž jsem vděčná též za odbornou pomoc při zpracování projektu.

Anotace

WEISSAR, Tereza. *Reflexe doby v memoárové tvorbě českých spisovatelek 19. století*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2024. 36 s. Bakalářská práce.

Předmětem bakalářské práce je zkoumání ženské otázky a náhledu na emancipaci skrze nebeletristickou tvorbu českých spisovatelek 19. století. V obecné části práce vytyčuje samotnou oblast memoárové literatury. Následně v praktické části zkoumá přímo deníky, paměti či korespondenci vybraných spisovatelek. Těmi se pro účely práce staly Božena Němcová, Karolina Světlá, Sofie Podlipská, Věnceslava Lužická-Srbová a Anna Lauermannová-Mikschová. Kromě samotného popisu stanoviska jednotlivých spisovatelek k ženské emancipaci práce rozděluje jejich postoje do dvou základních názorových proudů.

Klíčová slova: české spisovatelky, ženská literatura, memoáry.

Annotation

WEISSAR, Tereza. *Reflection of Time in the Memoirs of Czech Women Writers of the 19th Century*. Hradec Králové: Faculty of Education. University of Hradec Králové, 2022. 36 pp. Bachelor Thesis.

The subject of the bachelor's thesis is an examination of the women's question and the view of emancipation through the non-fiction works of Czech female writers of the 19th century. In the general part of the thesis, it delineates the field of memoir literature itself. Then, in the practical part, it examines the diaries, memoirs or correspondence of the selected women writers themselves. For the purposes of the thesis, these are Božena Němcová, Karolina Světlá, Sofie Podlipská, Věnceslava Lužická-Srbová and Anna Lauermannová-Mikschová. In addition to describing the position of individual female writers on women's emancipation, the thesis divides their attitudes into two groups.

Keywords: Czech writers, female literature, memoirs.

Obsah

1. ÚVOD	1
2. MEMOÁROVÁ LITERATURA	4
2.1. Pojmové vymezení	4
2.2. Specifika memoárové tvorby	6
3. BOŽENA NĚMCOVÁ	8
3.1. Výňatek z tvorby	8
3.2. Memoáry	11
3.2.1. Korespondence s Bohuslavou Rajskou	11
3.2.2. Korespondence se sestrami Rottovými	13
4. SESTRY ROTTOVY	15
4.1. Memoáry	17
4.1.1. Vzájemná korespondence	17
4.1.2. Korespondence Sofie Podlipské s Eliškou Krásnohorskou	18
4.1.3. Korespondence s Annou Bayerovou	19
4.1.4. Deníky	20
4.1.5. Korespondence Karoliny Světlé s Janem Nerudou	21
5. VĚNCESLAVA LUŽICKÁ-SRBOVÁ	23
5.1. Memoáry	24
6. ANNA LAUERMANNOVÁ-MIKSCHOVÁ	26
6.1. Literární salon	26
6.2. Memoáry	27
7. PROJEKTOVÁ ČÁST	30
7.1. Popis projektu	30
7.1.1. Výběr zpracované spisovatelky	31
7.2. Průzkum trhu	31
7.2.1. Cílové publikum	31
7.2.2. Obdobné projekty	32
8. ZÁVĚR	33

1. Úvod

Studium oboru Jazyková a literární kultura jsem zahajovala, stejně jako většina kolegů účastnících se kurzu v jeho dálkové formě, v pozdějším věku a s utříbenějšími názory, než tomu bývá běžně u studentů prvního ročníku vysoké školy, jímž navázali bezprostředně na svá studia středoškolská. Mou ústřední motivací pro zahájení studia vysoké školy v situaci, kdy jsem již jedno v minulosti zdárně absolvovala, byl (navzdory dojmu některých vyučujících) čistý zájem o daný obor, zejména o oblast literatury. Upřímně řečeno jsem dospěla k názoru, že bych ráda vyzkoušela, jaké to je, věnovat se oboru, který je mi blízký, neovlivněna motivací budoucího uplatnění a podvědomého nátlaku na výběr jednoduše v praxi využitelného oboru.

S ohledem na tyto předpoklady byl můj světonázor v období studia již značně stabilní a stejně tak s ním se neoddělitelně pojící zájmy. Věděla jsem tedy, že se ráda zabývám ženskými otázkami, nikoliv však ve smyslu povrchně a genderově omezeně k tomuto přídavnému jménu přiřazovanými, ale záměrem hlubším a jdoucím pod hladinu této povrchnosti, tedy postavením žen ve společnosti, emancipací, potažmo genderovou stereotypizací. Bylo tedy zřejmé, i po vyloučení mých dalších oblastí zájmů jako pro propojení se studiem jazykové a literární kultury nevhodných, že má závěrečná práce bude s ženami zaručeně silně propojena.

Obecně mi přišly zajímavé počátky emancipačního kulturního hnutí, tedy období, kdy se vůbec o ženách začalo uvažovat jako o bytostech disponujících vlastním rozumem a schopných se zapojit do kulturního života. Ačkoliv takovéto vnímání rozhodně nebylo celospolečenské (což ovšem bohužel nelze říci ani v dnešní době), začalo se blýskat na lepší časy, ženy začínaly tvořit, sdružovat se ve spolcích a unikat z uzavřeného a unifikovaného prostředí domácností.

Zároveň jsem se rozhodla věnovat územně kultuře žijící na našem území, ačkoliv standardně omezena hranicemi ve svém vnímání světa nebývám. Přišlo mi totiž důležité začít takříkajíc od píky a poznat problematiku nejprve v oblasti a společnosti mně známé před tím, než rozšířím toto uchopení i na další území. Nadto je zřejmé, že bakalářská práce je rozsahem méně obsáhlá, než práce případně navazující a pokud jsem nechtěla oblast jen přejít po povrchu nebo se věnovat jejímu úzkému výňatku, bude zaměření se na jedno menší území příhodnější než snaha pokrýt ve zpracování více kultur.

S tímto neurčitým záměrem jsem oslovila v té době ještě budoucí vedoucí mé závěrečné práce doc. PaedDr. Alenu Zachovou, CSc., která je v této oblasti velmi erudovanou a zkušenou

odborníci. Spolu s paní docentkou se nám podařilo utřídit a analyzovat mé nekonkrétní myšlenky, které doplnila o své cenné znalosti a došlo ke krystalizaci konečného tématu této bakalářské práce.

Ráda bych zde ještě konkretizovala záměr své závěrečné práce a načrtla směr, jímž by se měla ubírat. Je nasnadě, že obecné téma reflexe doby jako takové ponechává úžasně široký prostor pro obsažení spektra jednotlivých aspektů takového období. Aby však nedošlo k již zmiňované povrchnosti a text neklouzal jen po okrajích požadované reflexe, navedla mě doc. Zachová na výběr jedné konkrétní oblasti, na níž se v práci chci zaměřit.

Vzhledem k tomu, že jsem již měla možnost seznámit se s literaturou, která se v obecnější rovině tématu práce dotýkala, rozhodnutí bylo již částečně determinováno a samozřejmě o to usnadněno. Stanovila jsem tedy tématem práce otázku emancipace, pohled na ženskou otázku a její chápání v očích jednotlivých autorek. Při předcházejícím studiu jsem totiž zjistila pro mě dost překvapivou skutečnost, že nebyla emancipace chápána všemi spisovatelkami, případně ženami obecně, vůbec jednotně. Pro některé z nich byla emancipovaná žena taková, která byla dostatečně silná, aby se dokázala kvalitně postarat o domácnost a zajistit veškerý potřebný servis manželovi, který byl tím strůjcem všeho důležitého. Podporovaly oblast vzdělávání, ovšem jen v tom pojetí, že ženy měly studovat moderní postupy vedení domácnosti či výchovy dětí. O nějakém srovnání postavení žen s opačným pohlavím, potažmo zasahování do vysokých mužských témat, nebyla řeč.

Na druhé straně ovšem existovaly i ženy, pro něž byla emancipace něčím kompletně odlišným. Sama za sebe musím dodat, že jejich pojetí se blížilo mnohem více tomu modernímu, tedy takovému, jaké je nastaveno dnes. Tyto osobnosti přestávaly vidět ženu jako nástroj pro zajištění blaha mužů a chtěly usilovat o její zrovnoprávnění. Zastávaly stanovisko, že žena není o nic hloupější nebo nekompetentnější k řešení vyšších témat, než je vyšívání a výchova dětí než její genderový protějšek.

Existující kontrast mezi těmito dvěma tezemi mě natolik oslovil, že rozhodnutí zabývat se jím blíže bylo nasnadě. Názor, že silná žena je silnou proto, že zastane celou domácnost a její emancipace spočívá v nepřejímání tradovaných pravidel a vlastním studiu (ovšem jen v této oblasti), mě vpravdě fascinoval. To, že pro někoho znamená posun v řešení ženské otázky studium nových trendů v stále stejně omezených tématech, bylo pro mě samou dostatečným impulzem k rozhodnutí pokusit se pochopit takovéto nastavení blíže a tematikou se zabývat pečlivěji.

Jako primární téma mé bakalářské práce tedy stanovuji pohled konkrétních ženských autorek 19. století na ženskou otázku. Konkretizací potom budiž jejich názor na emancipaci, potažmo příklon k jednomu ze dvou výše vymezených postojů.

Dovoluji si věřit, že se mi stanovený záměr podaří na následujících stránkách naplnit a skrze zkoumání intimních tvůrčích forem, jakým memoáry bezpochyby jsou, se mi podaří pochopit nastavení jednotlivých autorek, jejich dobové determinanty a zorientovat se v problematice blíže. Nemenším úkolem, který si na tomto místě vytyčuji, je vhodné zpracování a přenesení mého zážitku a vzdělávacího procesu dalším osobám, tedy potenciálním čtenářům této bakalářské práce.

2. Memoárová literatura

2.1. Pojmové vymezení

Úvodem odborné části své bakalářské práce bych se ráda blíže věnovala vymezení samotného pojmu memoárové tvorby jako takové. Z mého pohledu je základní pojmové určení zcela zásadní pro jeho následný rozvoj a na jedné straně jeho správné uchopení z pozice mé, jakožto autora, na straně druhé potom jednodušší a úspěšné pochopení textu jako celku ze strany jeho konzumenta, tedy čtenáře bakalářské práce.

Pro tvorbu označovanou jako memoárová se používá jako synonymum též pojem paměti. Toto vymezení uvedených dvou termínů jako slov souznačných je prezentováno například v Příručním slovníku české literatury od Otakara Chaloupky¹ či Encyklopedii literárních žánrů autorského kolektivu vedeného Dagmar Mocnou a Josefem Peterkou² (dále též jako „*Encyklopedie*“). Ačkoliv je v odborné literatuře pojem paměti běžně využíván, v kontextu samotného českého jazyka může být vnímání tohoto výrazu odlišné od toho, jak je memoárová tvorba uchopována alespoň v kontextu této práce. Je nasnadě, že pokud běžný mluvčí a uživatel češtiny recipuje pojem paměti, vyloží jej čistě jako soubor sepisu vzpomínek a životních událostí konkrétního autora. Takový výklad významu výrazu paměti ostatně najdeme i v *Encyklopedii*, kde je pojem paměti s uvedeným synonymem memoáry definován jako (cit.): „Vzpomínkové vyprávění zaměřené především na prostředí a osobnosti, které autor poznal, a na události, jichž byl svědkem.“³

Na tomto místě bych se však ráda zaměřila též na poznámku u tohoto hesla v *Encyklopedii*, kde je uvedeno, že v širším slova smyslu se pod pojem memoáry řadí kromě samotných pamětí v užším slova smyslu též vzpomínky, deník a autobiografie⁴. Je tedy možné shrnout, že se dle odborné literatury objevují dva pojmy odlišené širší svého záběru, a sice paměti v užším slova smyslu, které jsou definovány samotnou formulací, jež byla citovaná výše, na druhé straně potom paměti v širším slova smyslu, které tento koncept pojímají obecněji a pod memoáry řadí i další tvorbu, nezastavující se jen u samotného vzpomínkového vypravování.

---

¹CHALOUPKA, Otakar. *Příruční slovník české literatury od počátků do současnosti*. Brno: Centa, 2005, s. 677.

²MOCNÁ, Dagmar a PETERKA, Josef. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004, s. 436.

³MOCNÁ, Dagmar a PETERKA, Josef. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004, s. 436.

⁴MOCNÁ, Dagmar a PETERKA, Josef. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004, s. 436.

Pro účely této práce budu dále pracovat s pojmem memoárů v širším slova smyslu, do rozebírané oblasti tvorby bude tedy zařazena rozsáhlejší oblast než pouze za účelem zachování vzpomínek sepsané vypravování.

Samotné vymezení pojmu memoárové tvorby není stoprocentní a jeho hranice nemusí být vždy zcela jasné. Nejbližšími oblastmi, do kterých se vzpomínkový žánr prolíná, je literatura krásná a reportážní. Tuto myšlenku potvrzuje kupříkladu Vlastimil Válek, který memoárovou literaturu dokonce označuje za „labilní“ žánr⁵. Dále je ve Váلكově tvorbě pracováno též s pojmem vzpomínkové literatury, který je, alespoň dle mého posouzení, též více přiléhavý než pouhé heslo paměti.

Podstatnou otázkou, na níž jsem při studiu literatury k této práci narážela, bylo, které literární útvary lze do kategorie memoárové literatury zařadit. Nepochybně se tedy jedná o paměti v užším slova smyslu, které již byly vymezeny výše. S ohledem na skutečnost, že bych ráda pracovala s memoáry v jejich širším slova smyslu, jak jsem již též zmínila, řadím do této oblasti též autobiografie a deník. Kamenem úrazu se však ukázala být korespondence. U tohoto typu se jeví problematickou skutečnost, že dopisy nejsou primárně psány za účelem zachycení dobové reality pro budoucí čtenáře, avšak jedná se o její popis směřovaný k autorovu současníkovi.

Zde mě zaujala myšlenka polského literárního teoretika Jana Trzynadlowského, který prezentoval názor, že (cit. z překladu Vlastimila Válka): „není možné okruh děl, která patří do memoárové literatury, nekonečně rozšiřovat, protože v podstatě téměř každé literární dílo je jistou formou paměti; autor v něm totiž píše zpravidla o svém životě, o tom, co prožil, o svých citech, o svém vztahu ke skutečnosti“⁶. I tento autor však, pravděpodobně za použití tohoto filtru, deníky k memoárové tvorbě řadí.

Tuto kategorizaci nakonec zastává i sám Válek, který pouze zdůrazňuje, že ostatní formy přinášejí popisy doby v pojetím retrospektivním, kdežto v korespondenci jde o vyprávění synchronní. Ve Váلكově studii o specifčnosti memoárové literatury je prezentován z mého pohledu rozlišující názor, že (cit.): „soubor otištěných listů považujeme spolu s polským badatelem Janem Trzynadlowským svým způsobem za určitý okrajový typ memoárové literatury“⁷. Válek korespondenci sám považuje za věrohodný dokladový materiál způsobitý

---

⁵VÁLEK, Vlastimil. *K specifčnosti memoárové literatury*. Brno: Univerzita J.E. Purkyně, 1984, s. 12.

⁶TRZYNADLOWSKI, Jan. *Struktura relacji pamiennikarskiej*. Sborník *Ksie.ga pamiatkowa ku czci Stanislawy Pigoia*, Kraków 1961.

⁷VÁLEK, Vlastimil. *K specifčnosti memoárové literatury*. Brno: Univerzita J.E. Purkyně, 1984, s. 83.

přinést svědectví o době. Z kategorie memoárové literatury vyjímá pouze korespondenci, která má natolik silné estetické základy, že je řazena mezi literaturu krásnou.

Na závěr pojmového vymezení ještě považuji za nezbytné uvést zařazení celého memoárového žánru do příslušné kategorie, kterou je dokumentární literatura, označovaná též jako literatura faktu. Vymezení literatury faktu nabízí například Slovník Klubu autorů literatury faktu, dle něž se jedná o (cit.): „žánrově samostatný druh literární tvorby, který má své osobité postupy, a především osobitě vymezenou estetickou funkci [...] Problémy při jeho definování vznikají z toho důvodu, že jeho vnějším znakem je oscilace mezi literaturou věcnou a uměleckou⁸“.

V Příručním slovníku české literatury (dále též jako „*Slovník*“) se potom může čtenář seznámit s vymezením literatury faktu jako tou oblastí, která zpracovává skutečný materiál, v němž nevystupují smyšlené osoby, nedochází k vytváření neuskutečněných situací a neobjevuje se tedy prvek fikce (proto je též tato oblast literatury označována jako non-fiction)⁹. Dále dokonce *Slovník* uvádí jako jeden z příkladů literatury faktu tzv. paměti. Na tomto místě však autor upozorňuje na možný zásah umělcovy představivosti a jeho vnímání světa, přičemž tato subjektivita memoárů bude předmětem dalšího textu této práce.

2.2. Specifika memoárové tvorby

Jak již bylo zmíněno výše, literatura memoárů není oblastí, která by se jednoduše dala označit jako neochvějně přesně vymezenou, jelikož její hranice je nutno vnímat jako značně neostré a prolínání s dalšími žánry běžné, kromě toho se jedná o kategorii náročně definovatelnou samu o sobě. Dále shledáváme u memoárové tvorby několik specifíků, která z ní taktéž činí žánr velmi osobitý.

Prvním z těchto příznačných projevů je, jak již bylo zmíněno v textu této práce dříve, subjektivní vklad autora memoárů. Je nasnadě, že v situaci, kdy tvůrce sepisuje události na základě své vlastní zkušenosti, sám o sobě je vnímá vlastníma očima, subjektivita je tedy nevyhnutelně zahrnuta už v samotné percepci. Důležitým dělicím faktorem se ovšem stává rozlišení, zda autor v memoárech tuto subjektivní složku potlačí a pokusí se o objektivní popis reality, nebo podá události a dějinné údaje záměrně ovlivněné jeho vlastním pohledem.

---

⁸HALADA, Jan. *Slovník autorů literatury faktu, členů českého a slovenského Klubu autorů literatury faktu*. Praha: Klub autorů literatury faktu, 1998, s. 9.

⁹CHALOUPKA, Otakar. *Příruční slovník české literatury od počátků do současnosti*. Brno: Centa, 2005, s. 532-533.

O rozdílnosti těchto dvou pojetí se můžeme dočíst též v *Encyklopedii*. Zde je dokonce uvedeno, že paměti (cit.): „vychází ze subjektivního stanoviska autorského vypravěče [...], ale – na rozdíl od deníku, autobiografie či konfese – se snaží o objektivitu podání¹⁰“. Narážíme zde tedy na již rozebranou rozdílnost pojmu paměti/memoáry v užším a širším slova smyslu. Zatímco úžeji uchopené memoáry se snaží o objektivitu podání a popis autora obklopující reality jako jeho vnímáním neovlivněného dějinného proudu, širší definice zahrnující autobiografie či deníkové zápisky se od tohoto omezení oprostují. Otázkou však zůstává, jak již bylo naznačeno, do jaké míry je takovéto objektivní zapsání skutečně možné v situaci, kdy tvůrce nezpracovává učebnice dějepisu nebo neutrální kroniku, ale přenáší na papír (případně samozřejmě jiné médium) sebou samým zachycené a ve vlastní paměti uchované vzpomínky. Vždy však zůstává nezpochybnitelnou podmínkou memoárové tvorby ta, aby materie byla zpracována autenticky a autor si popisované reálie nevymýšlel, případně záměrně jejich běh neupravoval tak, aby čtenáři podsunul jako stoprocentně pravdivý obraz reality, který bude za jakýmsi účelem cíleně jeho tvůrcem zkreslený.

Popsaným prvním specifikem memoárové literatury se zabývá též Vlastimil Válek, který tuto oblast trefně označuje jako svědectví o době, ale i o sobě¹¹. Sám Válek prezentuje názor, že ačkoliv se dají paměti rozdělit do dvou skupin, kdy jedna zachycuje realitu záměrně subjektivně a druhí usilují o autentické zobrazení reálných událostí, subjektivní interpretace nevyhnutelně proniká do obou zmíněných.

Dalším specifikem, které se váže k memoárové tvorbě, je její výběrovost. Autor nepochybně nebude schopen, ani to není jeho záměrem, zachytit objektivně existující realitu jako komplexní celek. Vzpomínková literatura nebude vysvětlovat celkový sociální, politický a geografický kontext popisovaných událostí, stejně tak jako veškeré jejich příčiny či důsledky. Dochází k vyobrazení tvůrčím způsobem selektovaného výběru. Zde je znovu zřejmá nevyhnutelnost autorova osobnostního zásahu, kdy výběr provádí na základě vlastní vůle a svého subjektivně vedeného rozhodnutí.

Závěrem této podkapitoly bych se ráda zastavila u konfrontačního charakteru memoárů. Znovu z jejich samotné podstaty vyplývá konfliktní situace založená nejen během času, ale i samotným vývojem osobnosti autora. Je evidentní, že tvůrce memoáru nezapisuje události v okamžiku jejich samotného uskutečnění, ale dochází k němu s určitým časovým odstupem, i

---

¹⁰MOCNÁ, Dagmar a PETERKA, Josef. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004, s. 436.

¹¹VÁLEK, Vlastimil. *K specifčnosti memoárové literatury*. Brno: Univerzita J.E. Purkyně, 1984, s. 11.

kdyby se jednalo o pauzu v řádu jednotek minut (převážně však bude tato výrazně delší). Jak vysvětluje *Encyklopedie*, v pamětech dojde ke konfrontaci dvou časových perspektiv. Na jedné straně stojí v paměti autora uchované vzpomínky, na té druhé dochází k jejich reflexi realizované na základě zrání osobnosti autora¹². Ještě silnější je tato stránka nepochybně u úžeji chápaných pamětí, které jsou sepisovány se záměrem zachovat autorovy vzpomínky na vlastní život na jeho sklonku.

Tohoto rozporu si všímá též Albín Bagin, který ve svém díle *Pokus o charakteristiku memoárové literatury* uvádí, že (cit.): „všetky paměti sú poznačené napätím medzi ja ‚žitým‘ a ja ‚memoáristovým‘“¹³.

Vlastimil Válek k těmto dvěma rovinám doplňuje ještě časovou linku třetí, kterou je ta, kdy k textu přistupuje čtenář. Tento poslední subjekt vnímá percipovaný text znovu v odlišném kontextu, čímž je jeho vnímání též ovlivněno¹⁴. V oblasti konzumenta textu je nasnadě, že nedochází k ovlivnění vnímání výlučně na základě doby, v níž je text čtenářem zpracováván, ale nezanedbatelný vliv bude mít i samotná osobnost tohoto čtenáře, jehož povahové rysy, ale nepochybně i názorové postavení, budou mít na vnímání a následné pochopení konkrétního textu neupozaditelný vliv.

Na tomto místě si tedy dovolím považovat samotnou oblast memoárové literatury, jíž se budu dále blíže zabývat, pro účely této práce za dostatečně vymezenou. V následujících kapitolách se tedy budu věnovat konkrétním memoářům. Centrem mého zájmu bude samozřejmě vyjádření jednotlivých autorek k tématu ženské otázky jako takové, pokusím se i o vymezení emancipačních názorů a postojů, které mnou již byly ve svých dvou základních pozicích specifikovány.

3. Božena Němcová

3.1. Výňatek z tvorby

Není mým záměrem a na tomto místě ani cílem této práce podrobně rozebírat tvorbu Boženy Němcové. S ohledem na její význačnost pro českou literaturu i kulturu obecně bylo na toto téma zpracováno již mnoho textu i obrazových, zvukových a dalších materiálů. Ráda bych

---

¹²MOCNÁ, Dagmar a PETERKA, Josef. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004, s. 437.

¹³BAGIN, A. *Pokus o charakteristiku memoárové literatury*. Slovenská literatúra. 1977, roč. 24, č. 2.

¹⁴VÁLEK, V. *Časové aspekty v memoárové literatuře*. In: Sborník prací filosofické fakulty brněnské university, D 29. Brno: 1982, s. 207-208.

se proto pozastavila jen u nejvýraznějších děl a tvorby spojené s tematikou této bakalářské práce.

S ohledem na skutečnost, že tehdejší česká literární scéna procházela progresivním vývojem, nepochybně prahla po tom, aby řady učených mužů rozšířila i vzdělaná a kvalitní literátka. První krůčky tímto směrem učinila již Magdalena Dobromila Rettigová, tato dáma ovšem zastávala spíše názory odlišného emancipačního proudu a toužila po vzdělání žen, nikoliv ovšem jako rovnocenných partnerek mužů, ale spíše jejich podpory a strážkyň domácí pohody. Nutno ovšem připomenout, že v době života Rettigové (mezi lety 1785 a 1845) by bylo velmi náročné stanovit vyšší cíle a už takovou formu posunu je možné hodnotit jako úspěch.

Kvalitně tvořící Božena Němcová, jejíž názory se od těch Rettigové, jak známo, značně odlišovaly, byla pro vlastenecké a literární kruhy skutečným zjevením. Emancipovaná, vzdělaná a talentovaná žena byla přesně tím, co na scéně chybělo tomu, aby mohla být považována za světovou. Jak se dočteme v České literatuře od počátků k dnešku (cit.): „Společnost vzdělaných mužů, v níž se ženy pohybovaly dotud víc na okraji, jako hostitelky a oddané posluchačky, přijala krásnou mladou paní z venkova s obdivem k její schopnosti stávat se partnerkou učených debat. Ona pak zahořela obdivem ke vzdělání. (...) Její první básně (*Ženám českým, Slavné ráno*) byly ještě povzbuzováním – slavnostními výzvami. Při jejich uveřejnění v Květech 1845 však se paní Němcová, křtěná Barbora, představila jako Božena¹⁵“.

Právě zmíněná báseň *Ženám českým* je pro kontext této práce významnou, když zřejmou touhu o postavení žen vlastenek naroveň mužům najdeme už v první strofě, kde Němcová roku 1843 píše: „Nejen muž buď hrdý na to, že dá všecko pro svou vlast; vzhůru, ženy, my též chceme na oltář svou oběť klást.¹⁶“. Dále sice v básni rozebírá tuto oběť zejména skrze plození a výchovu vlasteneckých potomků, avšak z mého pohledu je zde patrný značný pokrok právě v přirovnání k muži. Nejde zde již o to, že žena sedí u rodinného krbu a stará se o své věci, ale je pro vlast a společnost stejně přínosná jako muž, nehledě na způsob a odlišnost jejich přispívání.

Dalším výrazným dílem, v níž se odráží emancipovanost Němcové, jsou Čtyry doby. Báseň v próze vznikla roku 1855 a byl součástí sborníku, který věnovaly české ženy

---

¹⁵LEHÁR, Jan; STICH, Alexandr; JANÁČKOVÁ, Jaroslava a HOLÝ, Jiří. *Česká literatura od počátků k dnešku*. Třetí vydání. Česká historie. Praha: NLN, 2020, s. 243.

¹⁶NĚMCOVÁ, Božena. *Ženám českým*. In: *Básně a jiné práce*. [online]. V MKP 1. vyd. Praha: Městská knihovna v Praze, 2012 [cit. 10. 4. 2024]. Dostupné z: http://web2.mlp.cz/koweb/00/03/34/76/61/basne_a_jine_prace.pdf>.

Josefu Václavu Fričovi jako novoroční dárek pro rok 1856. Podle Lehárova autorského kolektivu¹⁷ jsou Čtyry doby pokusem rozčarované ženy vypsát se z pocitů po svatbě.

Na druhé straně Janáčková¹⁸ uvádí, že ačkoliv je dílo chápáno převážně jako autobiografická zpověď, která popisuje manželství Němcových jako od prvopočátku nešťastné, v jejím díle je možné nalézt mnohem více obrazů vypovídajících o lásce k muži a manželství, stejně tak v dopisech. Varuje tedy před přílišně rigidní interpretací díla na život autorky a upozorňuje na jeho plastičtější povahu. V každém případě ovšem, ať už založené na vlastní frustraci či ne, označuje Janáčková¹⁹ Čtyry doby jako romantickou vzpuru ženy, a proto považují za důležité ji na těchto stránkách zmínit. Kromě toho autorka prezentuje i skutečnost, že (cit.): „Rukopisný sborníček věnovaný českými dámami Fričovi demonstroval ve svém celku sečtělou žen v evropských autorech²⁰“.

Pravděpodobně by nebylo možné sepsat kapitolu o díle Boženy Němcové bez zmínění Babičky (1855). Zjistěte nejznámější dílo této spisovatelky, které je součástí pravděpodobně všech kánonů četby na základních i středních školách, ovšem není třeba v kontextu této práce nějak důkladněji analyzovat. Ráda bych zmínila jen pro můj záměr nejvýraznější postavu, kterou je nepochybně Viktorka. Ačkoliv pro drtivou většinu čtenářů se Babička točí právě kolem babičky Magdaleny Novotné, skutečný průlom v literární tvorbě zaznamenala Němcová právě díky Viktorce. Postava mladé dívky, která se vymkne všem konvencím a obětuje vlastně vše, co může, romantické lásce, je ve vesnické selance naprostým zjevením. Představuje dosud nereflexované ideály odpadlice a vyvrženkyne společnosti, která byla natolik silnou (nebo naopak slabou?), že neuposlechla žádných rad ani příkazů a ze zajetých kolejí naplánovaného života vlastním rozhodnutím přehla. A také za tuto emancipovanost zaplatila.

Výklad Viktorky v Babičce se v průběhu let zásadně proměňoval, ráda bych zde ovšem zmínila ten z mého pohledu nejpriléhavější (cit.): „O půlstoletí později V. Černý v Knížce o Babičce prohlásil Viktorku za stěžejní výkon autorky, za postavu, jež svým významem v díle překonává titulní hrdinku prózy, moudrou babičku.²¹“, který mnou prezentované teze stvrzuje.

Obdobně by se dala v díle Němcové hodnotit i postava Divé Bány.

---

¹⁷LEHÁR, Jan; STICH, Alexandr; JANÁČKOVÁ, Jaroslava a HOLÝ, Jiří. *Česká literatura od počátků k dnešku*. Třetí vydání. Česká historie. Praha: NLN, 2020, s. 245.

¹⁸JANÁČKOVÁ, Jaroslava. *Božena Němcová: Příběhy – situace – obrazy*. Praha: Academia, 2007, s. 178-179.

¹⁹JANÁČKOVÁ, Jaroslava. *Božena Němcová: Příběhy – situace – obrazy*. Praha: Academia, 2007, s. 185.

²⁰JANÁČKOVÁ, Jaroslava. *Božena Němcová: Příběhy – situace – obrazy*. Praha: Academia, 2007, s. 187.

²¹LEHÁR, Jan; STICH, Alexandr; JANÁČKOVÁ, Jaroslava a HOLÝ, Jiří. *Česká literatura od počátků k dnešku*. Třetí vydání. Česká historie. Praha: NLN, 2020, s. 251-252.

Poslední zastavení bych ráda provedla u autorčina vystoupení ve sborníku *Perly české*, který byl sestaven a vydán v roce 1855, kdy byl také předán jako dárek císařovně Alžbětě Bavorské (Sissi). Role Němcové v tomto díle je výrazná proto, že byla jedinou ženskou autorkou, jejíž příspěvek byl do výboru zařazen. Jak zmiňuje Janáčková (cit.): „V almanachu věnovaném mladé císařovně v roce 1855 sotva mohla spisovatelka – jako jedna výjimečná česká žena mezi mnoha mužskými autory – chybět. Již samou svou účastí reprezentovala evropskou vyspělost „dárcovské“ kultury.“²² a z tohoto důvodu jsem zhodnotila jako příznačné ji v tomto textu zmínit.

Ze samotného zařazení Němcové je tedy nadevše zřejmé, že pozice ženy ve společnosti, včetně té literárně vymezené, se zásadně proměňovala. Jak již bylo zmíněno na začátku podkapitoly, učenci přestali o ženách uvažovat pouze jako o hospodyňkách umožňujících jim komfort upuštění od přízemních starostí a věnování se tvorbě a přijímali je jako rovnocenné partnerky. Do almanachu nakonec Božena Němcová přispěla povídkou Karla a pohádkou O báčovi a šarkanu.

3.2. Memoáry

Konečně se po potřebném úvodu shrnujícím základní skutečnosti týkající se Boženy Němcové, který nutně uvozuje rozbor následující problematiky, dostávám k oblasti její memoárové tvorby. Základním zdrojem pro tvorbu této podkapitoly byl spis Božena Němcová: Příběhy – situace – obrazy významné české literární historičky Jaroslavy Janáčkové. Není však v žádném případě záměrem obsáhnout celou problematiku rozebíranou v knize, zaměřím se pouze směrem, jímž vedu bakalářskou práci v celém objemu a který byl vymezen již jejím úvodem.

Zastavím se tedy u korespondence Němcové s ostatními osobnostmi české literární či vlastenecké scény ženského pohlaví.

3.2.1. Korespondence s Bohuslavou Rajskou

Pravděpodobně jedním z nejslavnějších a obecně nejrozebíranějších dopisů, které z pera autorky Babičky vzešly, je list takříkajíc orodující za uzavření manželství. Jedná se o korespondenci ze srpna roku 1844, která byla směřována Bohuslavě Rajské (vlastním jménem Antonie Reissová), jíž se starší přítelkyně snažila udělovat poradu ve věci výběru jejího

---

²²JANÁČKOVÁ, Jaroslava. *Božena Němcová: Příběhy – situace – obrazy*. Praha: Academia, 2007, s. 221.

budoucího manžela. Než zde rozeberu samotný agitační dopis, ráda bych se krátce zastavila ještě u osobnosti samotné adresátky.

Bohuslava Rajská byla též jednou z výrazných osobností českého ženského emancipačního hnutí. Jak zmiňuje Marie Bahenská, Rajské vlastenecké cítění de facto ovlivňovalo její jednání napříč celým životním příběhem (projevilo se vlastně i v samotném dále rozebraném dopisu). Jednalo se o průkopnici ženského, potažmo dívčího vzdělávání a patřila k jeho prvním organizátorkám.²³ Jak přímo Bahenská ve studii zabývající se počátky dívčího vzdělávání a ženskými spolky uvádí (cit.): „o (...) vlasteneckém cítění svědčí dochované deníky a korespondence, kde se zmiňuje o svém předsevzetí „věnovati všechny své slabé síly blahu svých spoluobčanův, vzdělávati se, abych platné služby svému uhnětenému českému lidu prokázati mohla...“²⁴. Je tedy zřejmé, že Bohuslava Rajská byla nejen uvědomělou českou vlastenkou, ale i chytrou a vzdělanou ženou, která usilovala o zrovnoprávnění svého pokolení s tím mužským. Z tohoto důvodu, mimo dalších, je právě vzájemná korespondence Němcové s touto dámou v kontextu mé práce významnou.

Nyní se vrátím k samotnému dopisu, jehož zmínění bylo avizováno již výše. Již jsem se dotkla předmětu listu, jímž byla rada Bohuslavě Rajské ze strany Boženy Němcové ve věci výběru manžela. Slečna Reissová byla, zjednodušeně řečeno, velmi žádanou partií a o její ruku usilovali zástupci nejvyšších kruhů české i slovenské kulturní společnosti. Finální rozhodování probíhalo mezi mladým slovenským básníkem Samoslavem Bohdanem Hroboněm a ovdovělým českým obrozencem a básníkem Františkem Ladislavem Čelakovským. Je zřejmé, že jedním ze zásadních rozdílů mezi oběma muži byl věk, kdy v době tohoto dilematu bylo Čelakovskému pětáctýřicet let a Hroboň byl o více než 20 let mladší. Avšak jak již bylo výše rozebráno, Rajská nebyla jen prostou sedmadvacetiletou dívkou, pro níž by mohl být věk, potažmo vzhled obou mužů, zásadním faktorem, a významnou roli v jejím rozhodování hrálo i postavení dvou nápadníků a výhledy možné budoucnosti s oběma z nich.

Právě tímto směrem se ve svém přímluvném dopisu ubírá i samotná Božena Němcová. Literátka uvedla, že (cit.): „stane-li prý vlastenka Rajská po boku „našeho pěvce“, uplatní se blahodárně nejen v jeho rodině ale i v „naší“ společnosti, kam vnese prvek ženský²⁵“. Je tedy zcela evidentní, že sama Němcová neměla v plánu radit Rajské pouze jako žena ženě (zde si

---

²³ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: Dívčí vzdělání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Praha: Libri/Slon, 2. svazek edice Gender sondy, 2005.

²⁴ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: Dívčí vzdělání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Praha: Libri/Slon, 2. svazek edice Gender sondy, 2005.

²⁵ JANÁČKOVÁ, Jaroslava. *Božena Němcová: Příběhy – situace – obrazy*. Praha: Academia, 2007, s. 28.

dovolím vložit poznámku, že blahodárné působení v rodině Čelakovského, o němž se Němcová zmiňuje, spočívá zejména v péči o jeho čtyři děti, které zůstaly po zemřelé první manželce v péči otce), ale především jako vlastenka vlastence, a ponecháme-li v platnosti předchozí dvojici výrazů, bylo by záhodno k této přidat přízvisko emancipované.

Nešlo nikdy jen o to, s kým se bude mít slečna Reissová jako v bavlnce, které manželství přinese nejvíce lásky, ale zejména o její budoucnost jako uvědomělé ženy a Češky. Tato by nepochybně zůstala ve slovenském kulturním prostředí a v partnerství s básníkem Štúrovy skupiny upozaděna, snad by ji nahradila myšlenka všeslovanské vzájemnosti. Takový závěr ostatně přijala i samotná Rajska, když následně prezentovala své stanovisko, že (cit.): „jí uvedl na mysl životní poslání ženy vlastenky. Ona se rozhodla je přijmout.“²⁶

Skutečným osudem Bohuslavy Rajske (Čelakovské) se však stalo stěhování za manželem do polské Vratislavi, kde přednášel na univerzitě, a tedy s uzavřením sňatku nutně skončila i veškerá její vlastenecká činnost. Dílem zajisté stěhováním za hranice státu, kdy komunikace na dálku rozhodně nebyla natolik pružná, aby umožňovala věnování se dřívějším projektům na stejné úrovni, dílem potom časovou náročností zajišťování domácnosti se čtyřmi vyvdanými potomky, následně i vlastními. Rajska tedy přenesla své emancipační a vlastenecké tendence na jinou úroveň, kdy už nebyla sama aktivní ženou, ale poskytovala veškerý servis manželovi tak, aby mohl velké činy realizovat on a zbavila ho veškerých všedních starostí, jimiž se neměl on sám zatěžovat a zdržovat.²⁷

Proč ji k tomuto kroku ve své podstatě navedla Božena Němcová, která zastávala postoje zcela opačné a sama byla silnou ženou, která pouze neslouží jako hospodyňka, rodička a chůva velkým mužům, zůstává otázkou. Motivací může být více a podrobněji je rozebírá Janáčková v již zmíněném spise Božena Němcová: Příběhy – situace – obrazy.

3.2.2. Korespondence se sestrami Rottovými

Druhé memoárové zastavení realizují u korespondence Boženy Němcové se sestrami Rottovými, tedy Karolinou Světlou a Sofií Podlipskou. Samotné přátelství všech tří žen prošlo turbulentním vývojem a obecně se zdá, že bylo původně založeno obdivem, který Rottovy ke spisovatelce chovaly (o čemž vypovídá i pojmenování první dcery manželů Mužákových právě Božena). V tomto naladění ovšem nepokračovalo nezměněno, vztah se vyvinul v nepochybně

²⁶JANÁČKOVÁ, Jaroslava. *Božena Němcová: Příběhy – situace – obrazy*. Praha: Academia, 2007, s. 29.

²⁷BAHENSÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: Dívčí vzdělání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Praha: Libri/Slon, 2. svazek edice Gender sondy, 2005.

rovnocenné partnerství. Bohužel ani tento stav nebyl konečný, jelikož se přátelství tří žen nakonec nezachovalo, vztahy byly z nejasných důvodů poničeny a kontakty přerušeny.

Korespondence tří významných literátek je však zcela zásadním zdrojem poznání nejen jejich života a literární tvorby, ale i doby, v níž všechny žily, psaly a vedly své domácnosti. Je nasnadě, že práce na téma ženských autorek ve spojení s emancipací, ač v českém kontextu, bude obsahovat jméno George Sand. O jedné z nejvýraznějších osobností ženského literárního světa se zmiňují též Sofie Podlipská a Božena Němcová ve své korespondenci, kdy z vyznění jejich debaty je zjevný názor na tuto velkou ženu emancipačního hnutí a bojovnici za zrovnoprávnění postavení žen přinejmenším v citové, romantické oblasti. Podlipská píše Němcové (cit.): „Tato žena mi vždy tane na mysli, svítí mi co hvězda, od té doby, co poněkud jsem ji byla poznala, práhnula jsem po jejím učení²⁸“ a je tedy zřejmé, že se obě české spisovatelky s ideály George Sand ztotožňují. Karolina Světlá v korespondenci s Terézou Novákovou z roku 1889 dochází dokonce tak daleko, že Němcovou k Sand přirovnává (cit.): „Kdyby byla déle žila, tož by byla podala zajisté práce takového významu jako Sandová.²⁹“

Na tomto místě si dovoluji ještě drobnou vsuvku v souvislosti se jménem George Sand. Při čtení zdrojové literatury, a sice právě spisu Božena Němcová: *Korespondence I (1844-1842)* mne velmi překvapilo, že je zde uvedeno jméno George Sand v mužském tvaru, tedy přesně tak, jak byl pseudonym zamýšlen. Podlipská píše Němcové: „(...) od George Sanda, tu jsem se na tebe nazpomínala (...) Spisovatelka zde mluví mnoho (...) Tato žena (...)“³⁰. Je evidentní, že Podlipská užívá mužského tvaru jména, ačkoliv si je vědoma, že se jedná o ženu. Právě s tím záměrem byl ovšem pravděpodobně pseudonym zvolen, jméno George Sand mělo vyvolat dojem mužského autora. Tím, že se v českém kontextu neustále toto jméno přechyluje, ovšem tato pointa zcela mizí a mně osobně není zcela jasné, proč k takovýmto nevyžádaným úpravám vůbec dochází. Pokud zvládla užívat umělecké jméno ve správném tvaru Sofie Podlipská v roce 1852, proč není možné obdobně jednat i dnes?

---

²⁸SAICOVÁ ŘÍMALOVÁ, Lucie a kol. *Božena Němcová: Korespondence I (1844-1852)*. Praha: NLN, 2003, s. 244.

²⁹ŠPIČÁK, Josef. *Polemika s dobou. Karolina Světlá ve vzpomínkách a korespondenci současníků*. Praha: Odeon, 1969, s. 140.

³⁰SAICOVÁ ŘÍMALOVÁ, Lucie a kol. *Božena Němcová: Korespondence I (1844-1852)*. Praha: NLN, 2003, s. 244.

Postoj spisovatelek k ženské emancipaci se projevuje obecně i v jejich společenském působení. Jak zmiňuje Janáčková³¹ v rozdílném chápání Němcové a Světlé se zrcadlí též jejich zařazení do kulturních proudů. Zatímco Němcová, jakožto zástupkyně romantických spisovatelů, spatřuje emancipaci zejména v citové oblasti, nezávislosti ženy a svobodě i ve spontaneitě sexuality, na druhé straně o deset let mladší Světlá se již účastní praktických ženských emancipačních kroků. Snaží se například od 70. let 19. století zprovoznit pro dívky odbornou školu³² a spolu s Věnceslavou Lužickou-Srbovou zakládá v 60. letech Ženský výrobní spolek český³³.

Ačkoliv se tedy spisovatelky v mnoha otázkách názorově potkávaly, našly se zajisté i oblasti, v nichž docházelo k odlišným stanoviskům a tato bylo nutné překonávat. Z vlastních závěrů soudím též, že odcizení všech dam nebylo způsobeno jen odlišnými světonázory, ale i následnými čistě osobními faktory. Dá se ale snad uzavřít, že ačkoliv vztah, který byl svého času nejvřelejším přátelstvím, které se v některých aspektech mohlo zdát hodné záměny s lesbickou láskou, došel ochladnutí a kontakty mezi Boženou Němcovou a dvěma sestrami Rottovými se přerušily, nikdy neskončila úcta mezi nimi panující a ženy si byly vzájemně vědomy nastavení a vnímání světa té druhé.

Tento závěr stvrzuje v závěru kapitoly věnované právě tomuto přátelství i Janáčková, která v úryvku z dopisu Světlé pro Terézu Novákovou (cit.): „Byla *stokrát* nešťastnější, než bývá líčena, neb nebyla jen obětí národních poměrů, nýbrž především, a hlavně svého světového a společenského názoru.“³⁴ osvvětluje čtenáři jedno z posledních vyjádření Světlé o Němcové již v období po její smrti.

4. Sestry Rottovy

Je obecně známou skutečností, že jako Johanna a Sofie Rottová se narodily spisovatelky Karolina Světlá a Sofie Podlipská. Úvodem bych se jen krátce pozastavila u jejich zázemí, které je pro pochopení následující tvorby zásadní. Co se týče rodičů, zde byl silný vliv jejich otce. Sama Karolina Světlá uvedla, že otec velmi ovlivnil její národní probuzení. Následně však došlo ke kolizi jejich názorů na vzdělávání dívek a obecně jejich intelektuální potřeby (které

---

³¹JANÁČKOVÁ, Jaroslava. *Božena Němcová: Příběhy – situace – obrazy*. Praha: Academia, 2007, s. 62.

³²BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: Dívčí vzdělání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Praha: Libri/Slon, 2. svazek edice Gender sondy, 2005.

³³BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: Dívčí vzdělání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Praha: Libri/Slon, 2. svazek edice Gender sondy, 2005.

³⁴JANÁČKOVÁ, Jaroslava. *Božena Němcová: Příběhy – situace – obrazy*. Praha: Academia, 2007, s. 76.

odmítala podporovat i jejich matka), což se ve výsledku stalo jedním z podnětů, na základě nichž se sestry chtěly postavit předsudkům a v oblasti ženského vzdělávání být aktivní.³⁵ Jelikož spisovatelky byly vychovávány ve vyšších měšťanských kruzích, jednalo se o naprosto rigidní a konzervativně nastavené společenské ovzduší, které se projevilo právě i v postoji k ženám.³⁶

Jejich tvorba byla těmito předsudky zásadně ovlivněna, což pozorujeme i v dále rozebraných memoárech, kde se například v zápiscích Sofie Podlipské můžeme dočíst následující (cit.): „Jsem jako lakomec, jenžto sedí nad zakopanými poklady, jemuž síla, čas a poměry jeho nedovolují zmocnit se jich³⁷“. Z tohoto zápisu zdá se být kritika panujících společenských poměrů a determinace žen ve společnosti zcela evidentní.

Vzhledem k tomu, že obě sestry byly inteligentními a emancipovanými dámami, nenechaly se touto absencí podpory odradit. Obě hledaly zdroje ke svému vzdělávání, a to jak v oblasti literární, tak i obrozenecké, samy. S druhými zmíněnými pomáhal Karolině Světlé též kandidát profesury z Podještědí Petr Mužák, který do rodiny docházel jako učitel hudby, později se stal jejím manželem.

Obě sestry Rottovy usilovaly o nové postavení ženy ve společnosti, snažily se zpřístupnit dívkám vzdělání a učinit je s muži rovnocennými a srovnatelnými vlastenkami.³⁸ Osobnost Karoliny Světlé je zásadním způsobem spojena též se vznikem Ženského výrobního spolku, do jehož fungování zapojila právě i mladší sestru, která v něm po boku starostky Světlé působila jako náměstkyně. Sama Podlipská i ve svých pamětech spolkové působení zmiňuje následovně (cit.): „Kolem mne hučí vír práce. Spolky, literární běhání a starání se a nevím, co ještě.³⁹“. Sestry byly aktivní též v Americkém klubu dam nebo v reálném dívčím gymnáziu Minerva.⁴⁰

---

³⁵LEHÁR, Jan; STICH, Alexandr; JANÁČKOVÁ, Jaroslava a HOLÝ, Jiří. *Česká literatura od počátků k dnešku*. Třetí vydání. Česká historie. Praha: NLN, 2020, s. 276.

³⁶MACHALA, Lubomír; GALÍK, Josef; GILK, Erik; HORA, Petr; KOLÁŘOVÁ, Jana et al. *Panorama české literatury*. Universum (Knižní klub). Praha: Knižní klub, 2015, s. 143.

³⁷HOLEČKOVÁ, Jelena. *Sofie Podlipská ve svých vzpomínkách, dopisech a denících*. Topičovy knihy českých osudů. Praha: Topičova edice, 1940, s. 39.

³⁸CHALOUPKA, Otakar. *Příruční slovník české literatury od počátků do současnosti*. Brno: Centa, 2005, s. 717.

³⁹HOLEČKOVÁ, Jelena. *Sofie Podlipská ve svých vzpomínkách, dopisech a denících*. Topičovy knihy českých osudů. Praha: Topičova edice, 1940, s. 42.

⁴⁰BAHENSÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: Dívčí vzdělání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Praha: Libri/Slon, 2. svazek edice Gender sondy, 2005.

4.1. Memoáry

Zásadním pramenem poznání nejen životních postojů a zážitků, ale i doby, v níž psaly a především žily, jsou znovu prameny nebeletristické povahy. V případě sester Rottových se potom zaměřím v první řadě na dopisy, dále bych se ráda věnovala i deníkovým zápiskům.

4.1.1. Vzájemná korespondence

Hovořila jsem-li výše o vzdělanosti a snaze obou sester o vlastní vzdělávání, ráda bych toto doložila i jejich vzájemnou korespondencí. Dopisy Světlé a Podlipské nenesou jen výlevy a sdělení o aktuální životní situaci a novinkách té které z nich. Najdeme v nich (kromě například literárních recenzí) též filozofické úvahy o rozličných tématech. Ráda bych zde příkladmo uvedla jeden úryvek, týkající se náhledu na ženu. Jedná se o výňatek z dopisu Sofie Podlipské pro Karolinu Světlou a zní následovně (cit.): „Dostalát' jsem Schopenhauerův životopis, který objasňuje jeho osobnost a jeho celé učení jako málokterá práce tohoto druhu. Lituju, žeš jej nedostala také Ty do ruky ještě před Tvým odjezdem. On by byl býval snad potřebným dodatkem tomu obrazu, kterýs sobě o tomto učenci utvořila. Jak jsme řekly, tak je to. Matka jeho byla příčinou jeho náhledů o našem pohlaví. A proto vykukuje z té jeho harmonické logiky předcházející disharmonie pozůstávající z citů bezžencových, bezdětného starce a nespokojeného syna. Nenávidím jej za jeho pesimismus, a předce nalézám v něm někdy útěchy, připouštějíc dle úsudku jeho, že já mám pravdu a že to velké množství, které se tak křiklavě a hrdě vypíná, je v křivdě.⁴¹“.

Z tohoto pramene je možné ověřit právě vzdělanost obou sester a emancipovanost, která jim umožnila právě vlastní studium. Zdá se býti až neuvěřitelné, že v roce 1862 existovaly dvě ženy, které si dopisovaly o chápání Schopenhauera, a to navzdory odmítání takového počínání nejen společností, ale i blízkou rodinou. Je tedy zřejmé, že ani Světlá, ani Podlipská rozhodně nevnímaly nejen ženské obecně, ale ani vlastní vzdělávání prizmatem tehdejší doby a nesnažily se být pouze nejlepšími kuchařkami nebo šičkami. Obě usilovaly o skutečně kvalitní vzdělání, které jim umožní širší rozhled.

Druhotně je v úryvku znovu patrný náznak ženské problematiky. Podlipská se zabývá pohledem filozofa na ženské pokolení a analyzuje jeho původ ve vztahu k matce. I taková úvaha nutně potřebovala základ spočívající v kvalifikovaném úsudku a je evidentní, že žena

---

⁴¹SVĚTLÁ, Karolina, WIMMER, Stanislav (ed.). *Bouřky: příběh Karoliny Světlé a Jana Nerudy: korespondence Karoliny Světlé z roku 1862*. Scholares. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2007, s. 16.

v domácnosti, která se zajímá jen o vlastní kuchyni nebo nejnovější módní trendy, by se do takovéto nemohla dostat.

Je třeba též uvést pasáž z korespondence vedené opačným směrem k prokázání výše tvrzeného ohledně zájmu o vzdělávání obou sester. V září roku 1862 píše Karolina Světlá Sofii Podlipské (cit.): „Na venek by měl Schopenhauer přijet, by poznal, čím je ženština a jakou důležitost má v rodině a v celém společenském životě, zde by poznal, co je v ní a čím je. On ale čerpá své zkušenosti o celém pohlaví v oněch blazírovaných kruzích peněžní aristokracie, kde květe ženština vskutku jako tropická bylina ze skleníku sem přesazená. Jest očím potěchou, ale také nic více.“⁴²

4.1.2. Korespondence Sofie Podlipské s Eliškou Krásnohorskou

Zaměřím-li nyní ještě blíže k touto práci sledovanému tématu, zastavím se nejprve u korespondence Sofie Podlipské s Eliškou Krásnohorskou. Druhá zmíněná spisovatelka je v této oblasti též velmi význačnou osobností, jíž bych se, v případě tvorby rozsáhlejší práce, v tematice memoárů a chápání ženské otázky dle nich, ráda věnovala. Pro účely bakalářské práce rozeberu Krásnohorskou prozatím pouze ze strany druhé, tedy jako listovní partnerku Sofie Podlipské.

Úvodem je velmi zajímavý úryvek z listu Podlipské pro Krásnohorskou. Zde pisatelka velmi přesně zachytila tehdejší situaci v oblasti ženské kultury, když píše ohledně literatury s ženskou tematikou, konkrétně spisu Karla Jonáše (cit.): „Není zde posud čtenářstva pro takový obor. Musíme je k tomu vzdělávat, připravovat.“⁴³. Zdá se tedy, že velmi umně analyzovala tehdejší situaci a nadto byla připravena tuto změnit od základů, tedy pochopila, že není zcela možné započít emancipační procesy bez přípravy.

Jedním z prostředků, kterými se chtěla Podlipská pokusit čtenářstvo na příjem nového tématu připravit, bylo nepochybně obecné vzdělávání žen. Autorka zásadně odmítla zařazení svého pohlaví do uzavřené škatulky, která by měla přijímat jen pro tuto vymezený a specifikovaný obsah. Zcela nesouhlasně se postavila například k Tyršově odmítnutí poskytnout pro ženskou bibliotéku svou sbírku aforismů, jež byla dle jeho názoru pro ženské publikum příliš pesimistická. Podlipská k tomuto tématu píše Krásnohorské v roce 1872 (cit.): „Je naší

---

⁴²SVĚTLÁ, Karolina, WIMMER, Stanislav (ed.). *Bouřky: příběh Karoliny Světlé a Jana Nerudy: korespondence Karoliny Světlé z roku 1862*. Scholares. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2007, s. 63-64.

⁴³HOLEČKOVÁ, Jelena. *Sofie Podlipská ve svých vzpomínkách, dopisech a denících*. Topičovy knihy českých osudů. Praha: Topičova edice, 1940, s. 92.

povinností hýčkat a mazlit se s nimi? .. Krásné to vychovatelství! Nerozumím mu tak, abych nechala to slabší pohlaví v obmezení jeho.⁴⁴“ a znovu je zde znatelné její odmítnutí kategorizace a omezování vzdělávání ženských recipientek přísunem pouze dle usouzení druhých vhodného obsahu.

4.1.3. Korespondence s Annou Bayerovou

K uzavření tématu ženské otázky v korespondenci Sofie Podlipské použiji její vyjádření z listu pro jinou adresátku, než je výše stanovená Eliška Krásnohorská. V tomto případě se jedná o MUDr. Annu Bayerovou, v předmětné oblasti velmi významnou osobnost, která se stala první českou lékařkou. Té si Podlipská postěžovala, že (cit.): „celkem je to všecko odvěký boj nevědomosti s každým paprskem duševního světla⁴⁵“ a je velmi obdivuhodné, jak je toto vyjádření stále platné i odstupem více než 150 let.

Co se týče Bayerové, dovolím se k této zásadní personě ještě jednu doplňující poznámku. Tou se zároveň uchýlím od před několika řádky psaného, a sice vypuštění Elišky Krásnohorské jako pisatelky dopisů. Při četbě zdrojové literatury jsem totiž narazila ještě na jednu pro téma velmi zajímavou část korespondence, jíž zaslala právě Krásnohorská Bayerové. V ní, zdá se, spisovatelka mírní lékařčino nadšení a připravuje ji na pravděpodobně reálně očekávanou situaci v české, potažmo pražské společnosti. Dozvídáme se, že (cit.): „bude Bayerová pro pražskou salonní společnost „podezřele mnoho vzdělaná“ a bude na ni pohlíženo s pohrdáním, protože „naše intelligence se cítí hrozně vznešenou nad ženštinou, která si vydělává na chléb svůj“⁴⁶.“

Z těchto vyjádření je tedy znovu velmi dobře možné učinit si názor o nahlížení tehdejší společnosti na ženské vzdělávání, tím spíše v domácnosti se netýkajících oblastech. Dnešním prizmatem viděno se zdá zcela nepochybné, že první česká lékařka, nadto ve Švýcarsku promovaná, by měla být přijata s největším nadšením a ve společnosti vítána. Jak je však zřetelné z právě výše uvedené korespondence, reálně byla situace diametrálně odlišnou od této idylické představy.

---

⁴⁴HOLEČKOVÁ, Jelena. *Sofie Podlipská ve svých vzpomínkách, dopisech a denících*. Topičovy knihy českých osudů. Praha: Topičova edice, 1940, s. 92-93.

⁴⁵HOLEČKOVÁ, Jelena. *Sofie Podlipská ve svých vzpomínkách, dopisech a denících*. Topičovy knihy českých osudů. Praha: Topičova edice, 1940, s. 93.

⁴⁶BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: Dívčí vzdělání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Praha: Libri/Slon, 2. svazek edice Gender sondy, 2005.

4.1.4. Deníky

V další části věnované memoárům spisovatelských sester bych se ráda zastavila u avizovaných deníkových zápisků. Zde znovu najdeme příspěvky k tématu rozvoje a vzdělávání vymykajícího se dobovým předpokladům.

Prvně uvedu záznam z deníku Sofie Podlipské. Z něj se dozvídáme podrobněji o autorčině postoji k nastaveným standardům, například následovně (cit.): „Ve své marnosti přeceňuji někdy své vlohy a myslím, že bych v jiných poměrech lépe je byla mohla vyvinout. S nechutí někdy činím leccos... Předně musím mít sílu k dobrému a k lásce, pak to druhé.⁴⁷“.

V této citaci je ovšem důležitá nejen úvodní část, která se zdá býti zřejmou a snadno pochopitelnou, ale i část za výpustkou. U ní se autorka Jelena Holečková zastavuje a ukazuje na ní rozdílnost povahy obou sester Rottových. Zmiňuje, že se Sofie také chce duševně vysvobodit ze společnosti, v níž je nucena živořit, avšak zároveň dodržuje vlastní zásadu, že pokud chce být užitečnou, musí se podrobiti a plnit očekávané. Zde dochází k základnímu odklonu od bouřlivosti a radikálnosti Karoliny, kterou plně vykresluje její heslo: „Nikdy hodná nebudu!⁴⁸“.

Skrze deníkový zápis a srovnání postoje obou sester se dostávám ke starší z nich, tedy Karolině Světlé. Jak již bylo naznačeno, Světlá byla ve svých názorech mnohem radikálnější a méně smířlivá než její mladší sestra. Jak popisuje Bahenská v pojednání o Ženském výrobním spolku (cit.): „Přínosem pro existenci spolku byl návrat Elišky Krásnohorské z Plzně do Prahy v roce 1874. Na rozdíl od Světlé byla Krásnohorská praktičtěji založená, méně konfliktní, měla nesporný organizační talent, ctižádost a vůli pracovat⁴⁹“.

Konfliktnost Světlé se projevuje i v jejím hodnocení ostatních ženských autorek. V jejich zápisech můžeme najít například i toto, svým způsobem snad až arogantní vyjádření (cit.): „Vzdělanost našich žen (...) redukuje se jen na vzletné dopisy... Žádej si od kterékoli, aby napsala o čemkoli deset srozumitelných a samostatných řádků, a ony jsou paf.⁵⁰“ Tímto vyjádřením se znovu dostávám k problematice řešené v mé práci, a sice ženskému vzdělávání,

---

⁴⁷HOLEČKOVÁ, Jelena. *Sofie Podlipská ve svých vzpomínkách, dopisech a denících*. Topičovy knihy českých osudů. Praha: Topičova edice, 1940, s. 26.

⁴⁸HOLEČKOVÁ, Jelena. *Sofie Podlipská ve svých vzpomínkách, dopisech a denících*. Topičovy knihy českých osudů. Praha: Topičova edice, 1940, s. 26.

⁴⁹BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: Dívčí vzdělání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Praha: Libri/Slon, 2. svazek edice Gender sondy, 2005.

⁵⁰BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: Dívčí vzdělání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Praha: Libri/Slon, 2. svazek edice Gender sondy, 2005.

potażmo jejich emancipaci. Jak již bylo uvedeno dříve, Světlá vidí potřebu vzdělávání žen jako nutnost a aktuální stav jako tristní. Ráda by zvedla úroveň učenosti jejich současnic i v dalších než výhradně s domácností spojených oborech.

4.1.5. Korespondence Karoliny Světlé s Janem Nerudou

Samotná vyjádření k takzvané ženské otázce samozřejmě najdeme též v korespondenci Světlé. V jejím případě se bude jednat mimo jiné o komunikaci s dalším významným českým literátem, a sice Janem Nerudou. O vztahu těchto dvou umělců bylo vedeno mnoho spekulací a bádání a myslím si, že by vydal na samostatnou práci. Pro mé účely postačí konstatování existujícího blízkého vztahu na intelektuální úrovni, bez ohledu na to, zda byla jeho povaha bližší mileneckému nebo přátelskému naladění.

V dopise ze srpna 1862 píše například Světlá Nerudovi toto (cit.): „Kdybych byla mužem bývala, v té strašné zoufalé době bych se byla stala, čím jste Vy, byla bych hýřila jako vy a ve víně a v náruči hezké holky zapomenutí hledala pro nekonečnou, neukojitelnou bolest v prsou mých, byla bych se ohlušila a nejspíše tam dospěla, kam dospěl Lenau, geniální Grabbe, Schubart⁵¹ a sto a sto nešťastných duší před nimi a za nimi, ale já byla ženštinou, rodinou sama před sebou chráněnou, a osud slitovavší se nad utrpením mým, nad tím balvanem hrůzy, utlá prsa ženy tížícího, seslal mi anděla útěchy.⁵²“

Příspěvek bych znovu ráda rozdělila na dvě ústřední části. Její první je ihned vymezena povzdechem nad determinací danou biologickým pohlavím. Světlá naprosto jasně poukazuje na výhodnější postavení mužů ve společnosti. Domnívám se, že ačkoliv dále hovoří o neukojitelné bolesti v prsou, není tato myšlenka tou hlavní, okolo které je sdělení vystavěno. Významné je z mého pohledu právě to, jak s touto bolestí může trpitel naložit. Karolina Světlá zdůrazňuje, že by s touto bolestí mohla bojovat a o zapomenutí na ni usilovat radovánkami. Čím jiným by bylo hýření v alkoholovém opojené s krásnou dívkou? Zde je z mého pohledu patrný právě ten důraz na odlišnost postavení obou pohlaví, který Světlá ukazuje. Muž má možnost veselit se a tím případné splíny otupit, kdežto ženě takováto svoboda dopřána není.

Zde se dostávám k druhé podstatné části rozebíraného úryvku. Pozastavila jsem se zejména u té části, kde spisovatelka hovoří o rodině. Jak již bylo výše naznačeno, Rottovi

---

⁵¹Jedná se o významné osobnosti německé kultury. První jmenovaný Nikolaus Lenau byl básníkem, Christian Dietrich Grabbe dramatikem a v případě Christiana Friedricha Daniela Schubarta se jedná též o básníka a publicistu.

⁵²SVĚTLÁ, Karolina, WIMMER, Stanislav (ed.). *Bouřky: příběh Karoliny Světlé a Jana Nerudy : korespondence Karoliny Světlé z roku 1862*. Scholares. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2007, s. 55.

nevytvářeli pro své dcery zrovna prostředí, v němž by se dařilo rozvíjet jejich zájem o vzdělání, potažmo literární nadání. Jak píše Světlá, rodina se jí snažila chránit samu před sebou. Dle mého je záměrem tohoto vyjádření sdělit, že rodiče usilovali o zařazení Johanny do standardního běhu života právě proto, aby v něm netrpěla. Existuje tedy možnost, s ohledem na tuto formulaci i pravděpodobná, že Rottovým nešlo o to, aby zachovali nějaké staré pořádky, ale o to, aby jejich dcera svou emancipací netrpěla. Možná se obávali, že by si nenašla vhodného ženicha, který by ji finančně zajistil.

U této poznámky bych se ráda krátce zastavila. Ze spisu Marie Bahenské jsem mimo dalších absorbovala novou vědomost, kterou je v protikladu ke snaze o emancipaci praktická nemožnost života s tímto naladěním. Pro ženu bylo zcela nereálné, pokud by se realitě přiblížilo, tak ve zcela ojedinělých případech, aby se užívala sama vlastní prací. Jak demonstruje Bahenská úryvkem z výtisku Národních listů z léta roku 1870 (cit.): „Co zbývá ženě? Šítí za poloviční plat nebo sloužiti; nechce-li to, musí hledět se vdáti.⁵³“, uživit se vlastní prací, tím spíše jinou než ruční a typicky genderově určenou, bylo nemožné.

Situace se v tomto ohledu neměla ještě notnou dobu zlepšovat. O celých 18 let později, tedy v roce 1888 komentuje Teréza Nováková situaci prvních českých lékařek, již zmíněné Anny Bayerové a Bohuslavy Keckové, jíž hodnotí i obecně stav dívčího vzdělávání následovně (cit.): „i kdyby dívky dosáhly u nás neb jinde po nesmírném namáhání potřebného vzdělání, nedosáhly by spravedlivé za ně odměny⁵⁴“. Jak závěrem sama Bahenská shrnuje, bídné finanční poměry vedly dívky často raději do nešťastného manželství než k nějakým pokusům o samostatné fungování.

Zdá se mi až téměř neskutečné, že i v dnešní době můžeme řešit problémy, kterými se zabývaly naše prapředkyně již před více než 140 lety. Jak je možné, že ve 20. letech 21. století stále vůbec existuje nerovné odměňování mužů a žen⁵⁵, když tohoto excesu si byli vědomi (možná spíše byly vědomy) již nejpozději roku 1888? Tato úvaha a případné navazující

---

⁵³BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: Dívčí vzdělání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Praha: Libri/Slon, 2. svazek edice Gender sondy, 2005.

⁵⁴BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: Dívčí vzdělání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Praha: Libri/Slon, 2. svazek edice Gender sondy, 2005.

⁵⁵Údaje pochází z dat zveřejněných na webových stránkách Ministerstva práce a sociálních věcí, kde je uvedeno následující: „Rozdíl v odměňování mezi ženami a muži se v České republice dlouhodobě pohybuje kolem 20 %. V roce 2020 činil dle statistik Eurostatu rozdíl mezi průměrným výdělkem ženy a muže 16,4 %, což představuje zhruba 6 800 Kč měsíčně.“, dostupné z: <https://www.mpsv.cz/rovnost-zen-a-muzu-rovne-odmenovani-a-logib>.

zkoumání nepochybně není předmětem této práce, ale považuji za vhodné tuto drobnou vsuvku do textu vzhledem k jeho zaměření umístit.

Vrátím se nyní samozřejmě ke korespondenci Karoliny Světlé s Janem Nerudou.

Jako poslední bych chtěla zmínit dopis ze září 1862. V tomto udílí nejprve Světlá Nerudovi několik literárních rad týkajících se jeho chystaného projektu, jímž mohl být dle úsudku editora časopis či knihovna, přičemž tyto rady jsou velmi sebevědomé a zároveň kvalifikované, je evidentní, že Karolina Světlá měla o literárním trhu i naladění ve společnosti perfektní přehled a troufala si v tomto ohledu příteli radit.

Následně se dlouze zamýšlí nad jejich přátelstvím, přičemž uvádí (cit.): „Nejpěknější díla děkují za svůj původ přátelskému působení, a nikoli lásce milenců (...). Schiller dosáhl vrcholy slávy spojením s pí Wollzegenovou, Börne s pí Herzovou, Wieland s Delarochekou, Tiedge s Reckovou, Heine mluví s největší vděčností o Rachelce (...). Vždy řídil dospělejší, ženský duch překypující mužské nadání a z tohoto souzvuku vyvinuly se ony melodie, které budou ještě generace po nás blažit a povznášet.⁵⁶“

Závěr této citace zmiňující se o nepostradatelnosti ženského ducha pro existenci mužské tvořivosti hodnotím jako dokonale vypovídající o uvědomování si této skutečnosti samotnými ženami, ačkoliv prozatím pouze v několika málo příkladech. Ráda bych zároveň upozornila na to, že podpora není v tomto kontextu vnímána jako servis pokrývající základní životní potřeby, tedy vaření, praní či stlaní postelí, ale obohacení na duchovní úrovni (Usuzuji ze skutečnosti, že zmíněné ženy nejsou partnerkami či služkami, ale jedná se o spisovatelky, dramatičky či vůdčí osobnosti literárních salonů). Tato myšlenka zdá se mi tedy nosnou a vhodnou k zakončení kapitoly.

5. Věnceslava Lužická-Srbová

Dalším příspěvkem k memoárové tvorbě jednotlivých spisovatelek si dovoluji uvést příspěvek k autorce již několikrát zmiňované, jíž je Věnceslava Lužická, rozená pod jménem Anna Kubatová. Lužická byla jednou z hlavních organizátorek spolkového života na našem území, jak již bylo zmíněno dříve. Sama o této činnosti napsala: „A přece jsem jaksi žila v této

---

⁵⁶SVĚTLÁ, Karolina, WIMMER, Stanislav (ed.). *Bouřky: příběh Karoliny Světlé a Jana Nerudy: korespondence Karoliny Světlé z roku 1862*. Scholares. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2007, s. 69.

horečné činnosti spolkové a nemohla se nijakž vyprostít z toho očarovaného kruhu.⁵⁷ a tento záznam vystihuje míru jejího zapojení a sdružovacího zápalu.

5.1. Memoáry

Zásadním rozdílem od předchozích kapitol, kde byla rozebíraná především korespondence, bude v rámci této kapitoly zdrojovým memoárovým pramenem deníkový zápis.

V první řadě bych k již naznačené tematice spolkového života ráda zmínila Domácnost. Jedná se o spolek založený roku 1885 právě Věnceslavou Lužickou-Srbovou a Josefou Náprstkovou.⁵⁸ Již ze samotného názvu spolku je možné určit, že se nebude jednat o uskupení, které by přílišně usilovalo o vytržení ženy z konzervativně nastaveného standardu a snažilo se o její zrovnoprávnění s opačným pohlavím. Naopak Domácnost podporovala veškeré ideály, s nimiž se Lužická ztotožnila, a které byly striktně konzervativní. Spolek navazuje na tradiční nastavení v duchu ideálů Magdaleny Dobromily Rettigové, o nichž bylo již v této práci hovořeno, což prokazuje i jeho založení na sté výročí narození této dámy.

Sama Věnceslava Lužická-Srbová k založení spolku ve výboru *Z mých pamětí* zapsala (cit.): „A tak znenáhla zbudována byla česká kuchařská škola v Praze na počest Magdaleny Dobromily Rettigové, která podnes blahodárně působí a zastupuje důležité místo v rozvoji kultury české v Praze. Přilnula jsem k tomu spolku, který zastupuje rodiny, s celou vřelostí své duše⁵⁹“. V tomto příspěvku tedy nalezneme stvrzení propojení s dříve působící ženskou spisovatelkou a zastánkyní tradičních konzervativních hodnot i zaměření spolku, k jehož názvu byl doplněn dodatek *Česká škola kuchařská v Praze*. Povaha záměru péče Lužické o ženskou otázku je tedy na tomto místě již zcela zjevná a v následujících částech bude tato rozvíjena.

Ve výboru *Z mých pamětí* nalezneme dále i následující vyjádření (cit.): „Všady jevil se velký úpadek vyučování ženským ručním pracem a neporozumění pro to, co život od dívky bude žádati. Vůbec byly dívky ve smíšených školách pražských poněkud odstrkovány proti hochům, a zřídlo ženské otázky vyvěralo již ve školách obecných.⁶⁰“. Už z tohoto příspěvku je

---

⁵⁷LUŽICKÁ, Věnceslava. *Z mých pamětí*. Mladá Boleslav: Vačlena, 1929, s. 179.

⁵⁸BAHENSÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: Dívčí vzdělání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Praha: Libri/Slon, 2. svazek edice Gender sondy, 2005.

⁵⁹LUŽICKÁ, Věnceslava. *Z mých pamětí*. Mladá Boleslav: Vačlena, 1929, s. 273.

⁶⁰LUŽICKÁ, Věnceslava. *Z mých pamětí*. Mladá Boleslav: Vačlena, 1929, s. 242.

zcela evidentní, kterým směrem má snaha o vylepšení pozice žen ve směru vzdělávání dle Lužické směřovat.

Najdeme zde sice tolik omílané spojení ženská otázka, kritiku toho, že jsou děvčata odstrkována oproti hochům a stojí až na druhém místě, avšak nikoli v tom smyslu, v jakém je pojem emancipace chápán dnešním prizmatem. Z úvodní části citovaného příspěvku je možné vyčíst, že Lužická spatřuje potřebu vzdělávání dívek pouze v tom směru, aby byly schopny co nejlépe zajistit vlastní domácnost. Stvrzuje to i její příspěvek v Elaborátu spolku sv. Ludmily z roku 1871 (cit.): „Nejsmutnějším zajisté úkazem jest nedostatečná a chatrná návštěva vyučování ženským pracím (...) výtku sluší dáti tomu, že se vyučuje ve školách (...), a to hlavně v třídách vyšších, namnoze pracím zcela titěrným, zbytečným, bezúčelným, které se mohou téměř směle nazvati ubíjením drahého a vzácného času“.

Nelze ovšem Lužické vytýkat, že by její nastavení podporovalo utlačování dívek a stavělo je výhradně jako mužům podřízené, viz další výňatek z výše zmíněného Elaborátu (cit.): „Vytknouti jest nám též, že ve školách, kde jsou ještě třídy smíšené, (...) vykazuje se děvčatům vždy místo horší, ze zásady nebo zvyku – levé – v pravém smyslu slova levé! Možno směle říci, že jsou dívky chovány v takových školách jako popelky, což se nám zdá býti poněkud nepřirozené a nepřiměřené, pomyslíme-li, že to jsou budoucí matky a pěstounky národa!“. Znovu zde však narážíme na důvod toho, proč by mělo být se ženami zacházeno na lepší úrovni, tedy aby mohly rodit a následně řádně pečovat o velké muže. Na tomto místě je tedy perfektně vykreslen kontrast onoho dvojího pojetí emancipace a posunu v ženské otázce, na nějž jsem již několikrát v rámci této práce narazila. Lužická-Srbová má sice zájem na tom, aby se ženy vzdělávaly a nebylo s nimi zacházeno, jak ona sama píše, jako s *popelkami*, důvodem ovšem není samotná podstata rovnoprávnosti pohlaví, ale jde pouze o to, že by měly dívky dostat potřebné uznání odpovídající jejich budoucímu povýšení na rodičky a pečovatelky mužů národa.

Věnceslava Lužická-Srbová byla tedy též významnou osobností v oblasti řešení ženské otázky, ale srovnáme-li ji například s výše rozebranou Karolinou Světlou, kontrast mezi jejich dvěma pojetími této tematiky je velmi markantní. Ostatně tento projevil se též v osobních antipatiích dam. Zmínku o takové nevraživosti můžeme najít například v korespondence Světlé s Eliškou Krásnohorskou, kdy první zmíněná v roce 1972 napsala (cit.): „ponouká mě k ní neustále Srbová svým vyzývavým chováním, svou lžišlechetsností a hnusnou ctižádostí. My se jí po celý čas nevšímáme a ona kuje neustále pikle proti nám, našla teď důstojného spojence

v Urbánkovi, jemuž v Žens. listech drže zalichotila, začez on ji teď do nebe vynáší. Vydává se za naši oběť, jakmile ji některá redakce práci její vrátí, což se ku podivu zhusta děje, a nevyunikne-li, budeme jen my dvě sestry toho příčinou.⁶¹“

Je tedy evidentní, že ono dvojí nahlížení na problematiku ženské otázky si aktérky dvou protipólů uvědomovaly už přímo v době svého působení a nejedná se o jakýsi vykonstruovaný konflikt. Právě Karolina Světlá a Věnceslava Lužická-Srbová jsou natolik výraznými zástupkyněmi těchto dvou názorových proudů, že věřím, že se mi právě na jejich příkladu dobře povedla jejich ilustrace.

6. Anna Lauermannová-Mikschová

Úvodem kapitoly týkající se Anny Lauermannové-Mikschové si dovolím krátké vpravení do kontextu.

Anna Lauermannová-Mikschová je ze všech zde rozebíraných spisovatelek nejmladší. Žila mezi lety 1852–1932 a jak je uvedeno ve Slovníkové příručce o českých spisovatelích 19. a počátku 20. století, její zázemí tvořila vlastenecká patricijská rodina pražského lékaře, který byl přítelem politiků, mimo dalších například Františka Ladislava Riegra. Spisovatelka publikovala svá díla pod pseudonymem Felix Téver, který odkazoval k jejímu pobytu v Itálii. Jedním z důvodů, proč se k užití zástupného jména rozhodla, mohl být též rozvod, kterým nespokojené manželství ukončila a na tomto místě jej zmiňuji též z důvodu jeho naprosté výjimečnosti v tehdejší době a zároveň souvislosti s tématem emancipace. Druhým motivem mohl být dle mého úsudku obdobný záměr jako u George Sand, a sice vytvoření dojmu o mužském pohlaví původce textu.

Do literárního světa se zapsala též provozováním význačného literárního salonu, kde se scházeli nejvýznamnější umělci tohoto oboru od lumírovců až po bratry Čapkovy.⁶²

6.1. Literární salon

Prvním zastavením v případě Anny Lauermannové-Mikschové v souvislosti s tématem emancipace musí bezpochyby býti její literární salon. Ten vzniknul na základě přátelství dívek

---

⁶¹SVĚTLÁ, Karolina. *Z literárního soukromí II: Korespondence*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1959, s. 393.

⁶²OTRUBA, Mojmir; PEŠAT, Zdeněk a HOMOLOVÁ, Květa (ed.). *Čeští spisovatelé 19. a počátku 20. století: slovníková příručka*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1973, s. 305-306.

založených již na přednáškách Vojty Náprstka a pokračující společným zájmem o ženské uvědomění a revoltou proti zažitým konvencím, že žena je především hospodyní a matkou. Nejbližší přítelkyní Lauermannové byla Marie Červinková-Riegrová, dcera Františka Ladislava Riegra (který byl, jak již bylo zmíněno výše, též rodinným přítelem Mikschových) a Marie Riegrové-Palacké.

Mikschová a Riegrová se se záměrem vzkřísit „společnost vzdělaných ženštin“ rozhodly po pokusech o fungování spolku a vydávání časopisu⁶³, založit vlastní literární salon. U Riegrů se začaly scházet největší osobnosti tehdejšího společenského a politického života (Boženu Němcovou či Antonína Dvořáka nevyjímaje). Skutečným literárním salonem byl však až od 80. let 19. století právě salon Anny Lauermannové-Mikschové na dnešním Jungmannově náměstí.⁶⁴

V salonu čajových konviček, jak bylo prostředí díky signifikantnímu podávanému nápoji označováno, byl prostor pro setkávání umělců bez ohledu na jejich pohlaví, docházelo zde tedy k učeným debatám neomezeným přízemními rozdíly. Nadto důležitý um hostitelky diskuzi vést a usměrňovat zajistil, že nedocházelo k nevyžádaným roztržkám a konverzace proudily žadaným směrem. Velký úspěch salonu prokazuje kupříkladu skutečnost, že se jedná o nejdéle fungující salon na našem území, někdy též označovaný jako salon dvou století.

6.2. Memoáry

Ústředním pramenem pro tuto kapitolu je soubor Z deníků Anny Lauermannové-Mikschové uspořádaný a doplněný editorkami Terezou Riedlbauchovou a Evou Farkovou. Výbor obsahuje nejen samotné zápisy, ale i rozsáhlý poznámkový aparát a úvodní pojednání zejména o životě, tvorbě, a především potom již výše zmíněných literárních salonech Aninky, jak se autorce mimo dalších jmen přezdívalo. Dovolím si k deníku literátky ještě doplnit jednu zajímavou informaci, a sice takovou, že se jedná o nejrozsáhlejší český ženský deník té doby⁶⁵. Základním zdrojem poznání je tedy v rámci této části práce deník.

V první řadě bych se ráda zastavila u několikrát zmiňované oblasti vzdělávání. Již výše jsem hovořila o tom, jak o vzdělání usilovaly kupříkladu Světlá s Podlipskou, jinak tomu nebylo

---

⁶³Domino. *Anna Lauermannová aneb Historie jednoho pražského salonu*. Rozhlas. Český rozhlas Dvojka, 31. 10. 2006, 6:30. Dostupné z: <https://prehravac.rozhlas.cz/audio/460985>.

⁶⁴ŘÍHOVÁ, Hana. *Ženská emancipace v českých zemích v 19. století s přihlédnutím k brněnskému spolku Vesna*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, 2016, s. 25-26.

⁶⁵LAUERMANNOVÁ-MIKSCHOVÁ, Anna, RIEDLBAUCHOVÁ, Tereza a FARKOVÁ, Eva (ed.). *Z deníků Anny Lauermannové-Mikschové*. Depozitář. Praha: Památník národního písemnictví, 2014, s. 8.

ani u Anny Lauermannové. Znovu nastupuje model vzdělání všeobecného, nikoli toho zaměřeného na domácnost, případně obdobné ženám přisuzované oblasti. O zájmu autorky o velmi širokou oblast poznání svědčí kupříkladu zápis ze dne 27. ledna 1884, kde se vyjádřila k zážitkům tohoto dne, konkrétně přednášce Albína Bráfa v Americkém klubu dam, následovně (cit.): „(...) že světem vládne, nýbrž jsou to pára a úvěr. A nyní započal líčiti, ovšemže spoustou číslic rozměry železných dráh, strojů nemobilních i páry použité ku plavbě, pak v jakém poměru vlada páry se má k jednotlivým zemím. (...) Ku konci mluvil ještě o listech zástavních, při kterých jednotlivec půjčuje na reality a stává se tím částečně majetníkem pozemků⁶⁶“.

Z příspěvku se tedy můžeme dozvědět mnohé. Jedná se určitě o stav technologického pokroku v 80. letech 19. století, tento však není v této práci relevantním. Důležitější je ovšem skutečnost, že se vůbec o takovémto tématu přednášelo v dámském klubu. Je tedy evidentní, že snahy především emancipovaných předchůdkyň Lauermannové nesly své plody a ženské vzdělávání se začalo posouvat tím správným směrem. Obdobně lze hodnotit část přednášky zaměřenou na finančnictví.

Kromě zmíněného je na prezentovaném příspěvku zajímavé též to, jaký objem dokázala posluchačka z dané vysoce odborné přednášky pochytit a pochopit. Zdá se to být dosti průkazným zdrojem toho, že ženy skutečně nebyly o nic méně vhodnými recipientkami odborného obsahu než muži. Otázkou ovšem zůstává, zda pro takovou skutečnost je nutné důkazní materiál dodávat, případně pokud ano, zda bude jakýkoliv dostatečný.

Závěr zmíněného deníkového zápisu není o nic méně zajímavější než jeho počátek. Pisatelka se v něm dokonce vyjadřuje k ženám, a to dosti přímým způsobem.

Nejprve se dočteme (cit.): „Nemám to Bráfovi za zlé, když nedovede tlachat a když neukazuje velký interes pro ženské, jak možno to vše žádat od takového ubohého statistického počítadla.⁶⁷“, že autorka se svým způsobem posměšně vyjadřuje o samotném přednášejícím. Dle mého hodnocení se však jedná pouze o jakousi humoristickou nadsázku, jelikož v závěru téhož příspěvku je dále uvedeno (cit.): „Já se mu obdivuji také a domnívám se, že v mysli (...), nalézá se ještě trochu místa pro jiné věci, on čte Turgeněva, sice roztržitě, ale čte jej přece.“

---

⁶⁶LAUERMANNOVÁ-MIKSCHOVÁ, Anna, RIEDLBAUCHOVÁ, Tereza a FARKOVÁ, Eva (ed.). Z deníků Anny Lauermannové-Mikschové. Depozitář. Praha: Památník národního písemnictví, 2014, s. 72-73.

⁶⁷LAUERMANNOVÁ-MIKSCHOVÁ, Anna, RIEDLBAUCHOVÁ, Tereza a FARKOVÁ, Eva (ed.). Z deníků Anny Lauermannové-Mikschové. Depozitář. Praha: Památník národního písemnictví, 2014, s. 74.

Následovně však Lauermannová zhodnotila i ostatní přednášce přítomné dámy a zde se už pravděpodobně jedná o syrovou upřímnost (cit.): „Posluchačstvo sestávající se z tlupy víceméně tupých dam činilo na mne dojem směšný, dívaly se jako na vyjevení na pana profesora, a čím více jim šla z té spousty číslic hlava kolem tím větší byl jejich obdiv⁶⁸“. Je možné spekulovat o tom, do jaké míry se hodnocení autorky shoduje se skutečností, z mého pohledu je však výrazná zejména podobnost uvedené pasáže s výše řešeným hodnocením ostatních žen Karolinou Světlou.

Tyto hodnotící soudy nám přináší svědectví nikoliv jen o sebevědomí samotných pisatelek, ale především o nastavení jejich postojů. Je velmi důležité, že autorky slepě nesledují přemrštěný ideál toho typu, že ženy jsou dokonalejší pohlaví, kupříkladu s lepšími rozumovými schopnostmi a všechny bez rozdílu jsou určeny k tomu, aby se staly odbornicemi na páru nebo ekonomii. Naopak je zásadní uchopení takových vyjádření způsobem, který připouští, že jejich původkyně se sice snažily o umožnění přístupu žen ke vzdělání, ale zároveň byly schopné akceptovat skutečnost, že ne všechny jsou k takovému záměru vhodné a dále možná i okolnost, že ne každá z nich musí o zkoumání složitých problematik stát. Stejně tak jako někteří muži řídí svět z nablýskaných pracoven, tak jsou někteří z nich spokojeni s lopatou nebo jiným pracovním nástrojem v ruce a čistou hlavou. Obdobně potom mohou vedle žen lékařek a právníček existovat ženy, jejichž životní náplní je péče o domácnost a výchova dětí. Uvědomění, že právě variabilita možností je to, k čemu by mělo emancipační hnutí směřovat, je dle mého zcela zásadní.

Nebylo by ale v žádném případě správné se domnívat, že situace byla na konci devatenáctého století pro ženy zcela ideální (otázkou zůstává, zda se vůbec je možné k takovému stavu kdykoliv přiblížit). Pokračující despekt k druhému pohlaví samozřejmě v denících Anny Lauermannové-Mikschové též najdeme. Mohu uvést například následující úryvek (cit.): „Hostinský zachovává proti mně jistou rezervu, myslím, že jsem mu příliš prostořeká a že se mu příliš míchám do věcí, které on považuje rozhodně za obor mužský a že se do nich míchám bez náležitého práva⁶⁹“.

Ačkoliv tedy byla Lauermannová výraznou osobností, v jejímž salonu se scházela největší literární smetánka té doby a významem hravě překonával konkurenci, stále se našli

---

⁶⁸LAUERMANNOVÁ-MIKSCHOVÁ, Anna, RIEDLBAUCHOVÁ, Tereza a FARKOVÁ, Eva (ed.). *Z deníků Anny Lauermannové-Mikschové*. Depozitář. Praha: Památník národního písemnictví, 2014, s. 74.

⁶⁹LAUERMANNOVÁ-MIKSCHOVÁ, Anna, RIEDLBAUCHOVÁ, Tereza a FARKOVÁ, Eva (ed.). *Z deníků Anny Lauermannové-Mikschové*. Depozitář. Praha: Památník národního písemnictví, 2014, s. 79.

muži, kteří ji byli schopni hodnotit negativně výlučně na základě jejího vrozeného pohlaví. Myslím si však, že právě jí samotnou zmiňovaná prostorekost a odvaha umožňovaly Anně v takovém nastavení fungovat a zůstat sama sebou. Ostatně už samotný František Ladislav Rieger, který ji k založení salonu sám vybídnul, uvedl jako jednu ze základních kvalit k tomuto úkonu využitelnou její (cit): „zlou hubu⁷⁰“.

7. Projektová část

Na závěr své práce bych se ráda zmínila o její praktické části, tedy projektu povinně k bakalářské práci zpracovávanému.

Po způsobu vyhotovení tohoto projektu jsem pátrala notnou dávkou času a moje požadavky na vlastní výběr byly značně obtížné. Chtěla jsem vyprodukovat něco, co nebude znovu jen odškrtnutím požadavku činnosti nutné k absolvování studia, ale podaří se mi snad přispět něčím užitečným.

Zároveň bylo mým záměrem přinést závěrem svého studia nějakou inovaci, tedy projekt, který se jen nezařadí do zástupu projektů stejného druhu. Usilovala jsem též o dlouhodobější aplikovatelnost práce, nechtěla jsem například jen realizovat prohlídku nebo přednášku, která bude uchována jen fotografiemi nebo obdobným záznamem.

Nakonec jsem si stanovila záměr inovaci zařadit do té míry, že bude projekt nejen udržitelný (nevyužijí se nadbytečně přírodní zdroje jako papír apod.), ale v souladu s dobou bude také využívat moderní technologie, čímž bude atraktivnější pro širší veřejnost.

7.1. Popis projektu

Na základě takto vymezených tezí jsem po dlouhém rozmýšlení přišla na myšlenku vytvoření mobilní aplikace. Vzhledem k tomu, že jsem v minulosti ve svém volném čase narazila na velmi milé propojení technologií a pobytu venku v podobě venkovní únikové hry a tato myšlenka se mi zalíbila, koncept jsem se rozhodla využít i ve své práci. Bylo tedy stanoveno, že mobilní aplikace bude fungovat jako de facto hra, která ovšem bude splňovat i vzdělávací složku a své uživatele obohatí o nové informace.

---

⁷⁰LAUERMANNOVÁ-MIKSCHOVÁ, Anna, RIEDLBAUCHOVÁ, Tereza a FARKOVÁ, Eva (ed.). *Z deníků Anny Lauermannové-Mikschové*. Depozitář. Praha: Památník národního písemnictví, 2014, s. 36.

Pointou projektu – mobilní aplikace je tedy přiblížení reálného života ženských autorek uživatelům na skutečných místech. Hráč prochází s chytrým telefonem místy, která jsou s životem dané spisovatelky nějak spojená a pomocí odpovědí na aplikaci pokládané otázky, případně plněním úkolů, odhaluje vždy další bod své cesty. Tímto způsobem dojde nejen k prostému předání informací, ale k autentické výpovědi, která je vždy poskytnuta na místě s ní spojené.

7.1.1. Výběr zpracované spisovatelky

Dalším krokem byl tedy výběr zpracovaných autorek. V první řadě bych ráda zmínila, že jsem se především z kapacitních důvodů rozhodla pro zpracování prozatím jedné autorky. Kromě časové náročnosti považuji také výběr jedné zástupkyně za vhodný z důvodu, že bude sama takovou testovací složkou. Na příběhu jedné spisovatelky mohu pozorovat, zda má hra reálné uplatnění a bude do budoucna žádané poskytnout další časovou dotaci projektům obdobným a zpracovat shodným způsobem i další příběhy. Další práce na projektu je tedy možná a do budoucna otevřená.

Zbývalo tedy vybrat konkrétní jméno a zvolit autorku, o níž bude bakalářský projekt zpracován. S ohledem na rozličné lokalizace a mnoho míst, včetně těch velmi vzdálených, jejich pobytů, jsem se rozhodla pro autorku, jejíž život je spojen především s oblastí Prahy. Tou je pochopitelně Anna Lauermannová-Mikschová. Právě ona se tedy stala první protagonistkou praktické části mé bakalářské práce.

7.2. Průzkum trhu

Před zpracováním bakalářského projektu bylo důležitým krokem též zpracování vstupních informací ve formě průzkumu trhu.

7.2.1. Cílové publikum

Na prvním místě jsem si vytyčila cílové publikum. Nikoliv neočekávaně jsou jimi nepochybně vlastníci, případně přinejmenším uživatelé chytrých telefonů. Na nich totiž samotná aplikace musí být spuštěna. V dosavadní situaci se jedná o uživatele s operačním systémem Android, pro něž je aplikace prozatím funkční. Co se týče rozšíření na druhou nejužívanější platformu, tedy iOS, toto je možné do budoucna v případě úspěchu na poli první zmíněné.

S prvním vytyčeným souvisí i druhý požadavek na cílové publikum. Tím je základní znalost používání mobilní aplikace, potažmo jejího stažení do mobilního zařízení. Žádné pokročilejší technické znalosti nejsou vyžadovány.

Dále by mělo být ideálním recipiensem takové, které bude mít alespoň minimální zájem o literaturu. Předpokládám, že tento záměr bude naplněn už samotným vyhledáním mého projektu, k němuž by se pravděpodobně někdo zcela nezúčastněný nedostal, případně by neprojevilo žádný zájem o jeho bližší zkoumání, potažmo následné stahování a vyzkoušení. Nutno dodat, že takový náhodný hráč bez vstupních znalostí by měl postup aplikací značně ztížený.

S tím souvisí i pozitivní nastavení k ženské tematice. Vzhledem k naladění celé bakalářské práce tímto směrem budou všechny případně zpracované autorky vždy ženského pohlaví.

Závěrečným požadavkem na cílového příjemce je fyzická zdatnost. Nejedná se však o nějaká zásadně přísná kritéria, pro možnost zapojení se a využití mobilní aplikace je dostačující schopnost samostatného pohybu v městském prostředí.

7.2.2. Obdobné projekty

Ačkoliv jsem se při plánování tohoto projektu u již realizovaných nijak neinspirovala, v rámci semináře směřovaného k naší přípravě na vyhotovení projektu k bakalářské práci vedeného Michalem Čurínem jsem na existenci obdobných projektů již narazila. Jedná se zejména o projekty fungující pod platformou Hunter Gamem. Na této nalezneme například hru Kafkova Praha, Já, Vítězslav Nezval nebo Magic-city poetismu.

První ze zmíněných her je zpoplatněna částkou ve výši 490,- Kč, zbylé jsou dostupné hráčům zdarma. Tato skutečnost mě podpořila v mém závěru zveřejnit hru pro potenciální zájemce též bez nutnosti finanční úhrady.

Co se týče podobných počinů na poli bakalářských projektů, narazila jsem na práci v té době studentky Univerzity Hradec Králové Natálie Příhodové. Autorka v roce 2021 vytvořila bakalářskou práci na téma Pražská měšťanská společnost v dílech Karoliny Světlé a Anny Marie Tilschové. Součástí bakalářského projektu, jímž je video na sociální síti Instagram, je též zveřejnění brožury s názvem Prahou po stopách Karoliny Světlé.

Právě v tomto typu zpracování formou sledování životní dráhy a zároveň děje některých beletristických děl vlastními kroky vidím značnou podobnost právě s mým projektem. Odlišnost mezi prací mou a dílem Natálie Příhodové bude právě v interaktivitě v mém případě.

8. Závěr

Závěrem své bakalářské práce bych ráda zhodnotila dosažení v jejím úvodu stanovených cílů a shrnula učiněné poznání. Mým primárním záměrem bylo poznat emancipační proudy v oblasti ženské literatury v průběhu 19. století. V užším slova smyslu jsem si stanovila jako výzkumný záměr příklon konkrétních autorek k jedné ze dvou stěžejních emancipačních tendencí, kdy společným prvkem bylo úsilí o vzdělávání dívek a žen, odlišnosti ovšem panovaly ve způsobech tohoto vzdělávání a vůbec podílu na společenském životě.

V prvním případě se jednalo o autorky, pro něž byla touha po vzdělávání spojena s posunem v péči o domácnost a jejich hlavním cílem byla dokonalá péče o velké muže národa. Na druhé straně existovaly ovšem autorky, které chtěly své cíle posunout ještě za hranice triády Kinder, Küche, Kirche a stát se mužům rovnocennými partnerkami.

Zkoumání odlišností těchto dvou proudů bylo tedy ústředním motivem této bakalářské práce. Vzhledem k tomu, že mě zajímaly zkušenosti a dojmy spisovatelek tak, jak je samy zaznamenaly, zvolila jsem jako hlavní pramen poznání jejich memoárovou tvorbu. Pro dobrou další práci s tímto zdrojem bylo nutné nejprve vymezit tuto složku tvorby jako takovou, o což jsem se pokusila v úvodní kapitole.

K tomuto bodu bylo ovšem potřebné též uvědomění, že veškeré zkušenosti a poznatky čerpané z memoárové literatury jsou interpretovány dnešním pohledem a prizmatem současné doby.

Následně jsem se potom dle stanovených záměrů zaměřila na samotné zkoumání výše stanovených otázek v denících, korespondenci či pamětech čtveřice autorek. Vybranými zástupkyněmi jsem zvolila Boženu Němcovou, Karolinu Světlou, Sofii Podlipskou, Věnceslavu Lužickou-Srbovou a Annu Lauermannovou-Mikschovou. Výběr autorek mi umožnil pokrýt jednak devatenácté století v čase a na druhé straně i oba názorové proudy výše naznačené.

Po provedeném zkoumání bych do prvního, označme ho pro účely této práce konzervativním, proudu, zařadila zejména Věnceslavu Lužickou-Srbovou a k ní pravděpodobně též Sofii Podlipskou. U druhé zmíněné autorky ovšem kategorizace není zcela

výlučná, zatímco Srbová měla svůj záměr jasně stanovený a projevoval se napříč celou tvorbou i spisovatelčíným působením, Podlipská takto vyhraněná nebyla. Tento konzervativní proud by se v každém případě dal označit jako následovatelky ideálu Magdaleny Dobromily Rettigové, o níž jsem se též v práci několikrát zmínila.

Na druhé straně řekněme progresivnější skupina zahrnuje autorky zbylé, tedy Boženu Němcovou, Karolinu Světlou a Annu Lauermannovou-Mikschovou. Jejich záměrem nebylo jen stát se nejlepšími pečovatelkami o velké muže národa a vychovat nové vlastence, ale chtěly samy usilovat o to, aby se vzdělávaly v oblastech shodných s těmi mužskými a mohly být nezávisle na opačném pohlaví též hybatelkami společenských událostí.

Není nijak překvapivé, že tento názorový proud se vyvíjel a nabíral na síle zejména s postupem času a například Lauermannová v závěru devatenáctého století, potažmo na počátku toho dvacátého, měla rozhodně lepší startovací půdu než kupříkladu Rettigová o desítky let dříve. V žádném případě se nesnažím prezentovat tvrzení, že by pozdější feministky měly svou činnost jednoduchou a cestu takříkajíc prošlapanou, pouze bych ráda upozornila na nutnost nahlížet na problematiku i v kontextu dobových předpokladů.

Závěrem bych ráda doplnila, že pro vytvoření komplexního obrazu by bylo nutné podrobně se zabývat právě i historickým kontextem, tedy rozebrat skutečnou realitu, v níž autorky působily (kupříkladu reálnou možnost vzdělání, zaměstnání, podílení se na fungování občanské společnosti). Dále by samozřejmě bylo potřebné učinit náhled na ženskou emancipaci též v konkrétní době. Taková práce s historickými determinanty by však nutně vyžadovala výrazně větší rozsah díla než je ten určený pro bakalářskou práci. Naznačuje však jistou možnost rozšíření zkoumané oblasti do budoucna.

V kontextu stanovených cílů práce se zohledněním požadavků na její rozsah si dovoluji zhodnotit, že záměru bylo dosaženo. V případě dalšího zájmu o řešené téma jsou též možnosti dalšího výzkumu vytyčeny.

9. Seznam použitých zdrojů

1. BAGIN, Albín. Pokus o charakteristiku memoárové literatury. Slovenská literatúra. 1977, roč. 24, č. 2.
2. BAHENSKÁ, Marie. Počátky emancipace žen v Čechách: Dívčí vzdělání a ženské spolky v Praze v 19. století. Praha: Libri/Slon, 2. svazek edice Gender sondy, 2005.
3. Domino. Anna Lauermannová aneb Historie jednoho pražského salonu. Rozhlas. Český rozhlas Dvojka, 31. 10. 2006, 6:30. Dostupné z: <https://prehravac.rozhlas.cz/audio/460985>.
4. HALADA, Jan. Slovník autorů literatury faktu, členů českého a slovenského Klubu autorů literatury faktu. Praha: Klub autorů literatury faktu, 1998.
5. HOLEČKOVÁ, Jelena. Sofie Podlipská ve svých vzpomínkách, dopisech a denících. Topičovy knihy českých osudů. Praha: Topičova edice, 1940.
6. CHALOUPKA, Otakar. Příruční slovník české literatury od počátků do současnosti. Brno: Centa, 2005.
7. JANÁČKOVÁ, Jaroslava. Božena Němcová: Příběhy – situace – obrazy. Praha: Academia, 2007.
8. LAUERMANNOVÁ-MIKSCHOVÁ, Anna, RIEDLBAUCHOVÁ, Tereza a FARKOVÁ, Eva (ed.). Z deníků Anny Lauermannové-Mikschové. Depozitář. Praha: Památník národního písemnictví, 2014.
9. LEHÁR, Jan; STICH, Alexandr; JANÁČKOVÁ, Jaroslava a HOLÝ, Jiří. Česká literatura od počátků k dnešku. Třetí vydání. Česká historie. Praha: NLN, 2020.
10. LUŽICKÁ, Věnceslava. Z mých pamětí. Mladá Boleslav: Vačlena, 1929.
11. MACHALA, Lubomír; GALÍK, Josef; GILK, Erik; HORA, Petr; KOLÁŘOVÁ, Jana et al. Panorama české literatury. Universum (Knižní klub). Praha: Knižní klub, 2015.
12. MOCNÁ, Dagmar a PETERKA, Josef. Encyklopedie literárních žánrů. Praha: Paseka, 2004.
13. NĚMCOVÁ, Božena. Ženám českým. In: Básně a jiné práce. [online]. V MKP 1. vyd. Praha: Městská knihovna v Praze, 2012 [cit. 10. 4. 2024]. Dostupné z: http://web2.mlp.cz/koweb/00/03/34/76/61/basne_a_jine_prace.pdf.
14. OTRUBA, Mojmír; PEŠAT, Zdeněk a HOMOLOVÁ, Květa (ed.). Čeští spisovatelé 19. a počátku 20. století: slovníková příručka. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1973.

15. ŘÍHOVÁ, Hana. Ženská emancipace v českých zemích v 19. století s přihlédnutím k brněnskému spolku Vesna. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, 2016.
16. SAICOVÁ ŘÍMALOVÁ, Lucie a kol. Božena Němcová: Korespondence I (1844-1852). Praha: NLN, 2003.
17. SVĚTLÁ, Karolina. Z literárního soukromí II: Korespondence. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1959.
18. SVĚTLÁ, Karolina, WIMMER, Stanislav (ed.). Bouřky: příběh Karoliny Světlé a Jana Nerudy: korespondence Karoliny Světlé z roku 1862. Scholares. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2007.
19. ŠPIČÁK, Josef. Polemika s dobou. Karolina Světlá ve vzpomínkách a korespondenci současníků. Praha: Odeon, 1969.
20. TRZYNADŁOWSKI, Jan. Struktura relacji pamiennikarskiej. Sborník Ksie. ga pamiatkowa ku czci Stanisława Pigonia, Kraków, 1961.
21. VÁLEK, Vlastimil. Časové aspekty v memoárové literatuře. In: Sborník prací filosofické fakulty brněnské university, D 29. Brno: 1982.
22. VÁLEK, Vlastimil. K specifičnosti memoárové literatury. Brno: Univerzita J.E. Purkyně, 1984.